

Leeswijzer

Op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de dijkversterking Zak van Zuid-Beveland zijn in totaal 26 zienswijzen ingebracht. Veel van deze zienswijzen hebben betrekking op een specifiek onderwerp, thema of direct belang. Hierdoor zit er vaak overlap in de ingebrachte zienswijzen in een enkel geval zijn deze zelfs identiek. Om de leesbaarheid van deze reactienota te bevorderen is er voor gekozen om de ingebrachte zienswijzen in deel 1 kort samen te vatten per onderwerp en daarna direct een samenvatting te geven van de reactie van het waterschap hierop.

In deel 2 volgt dan een uitvoerige reactie van het waterschap per ingebrachte zienswijze. In dit deel is ook een lijst opgenomen van organisaties, bedrijven en personen die een zienswijze hebben ingediend. Vanwege de AVG is deze lijst (deels) geanonimiseerd. Wij hopen desondanks dat indieners zelf in staat zijn op basis hiervan de reactie op hun zienswijze te kunnen herleiden. Indien gewenst kunnen zij hiervoor contact opnemen met de provincie Zeeland.

Provincie en waterschap hebben de commissie MER gevraagd advies uit te brengen over de NRD en de hierop ingebrachte zienswijzen. Het advies van de commissie MER is weergegeven in deel 3 van deze reactienota.

Tenslotte is het provinciaal advies aan het waterschapsbestuur naar aanleiding van de NRD en de hierop ingebrachte zienswijzen opgenomen in deel 4.

Deel 1 Samenvatting ingebrachte zienswijzen en beantwoording door het waterschap

Participatie

Uit de meeste ingebrachte zienswijzen spreekt betrokkenheid van de insprekers bij de voorgenomen dijkversterking. De insprekers zouden graag zien dat hun betrokkenheid ook vanuit de zijde van het waterschap op passende wijze wordt beantwoord. Daarbij wordt meerdere malen gevraagd naar hoe zij als direct belanghebbenden in het verdere proces worden betrokken. Er wordt gevraagd om een verduidelijking van de wijze waarop het waterschap in het vervolg proces de participatie van direct belanghebbenden vorm geeft en in hoeverre hierbij ruimte bestaat om te komen tot maatwerkoplossingen.

Reactie waterschap:

Direct belanghebbenden zijn en worden betrokken bij het ontwerpproces (bij de totstandkoming van een voorkeursalternatief en uitwerking van een definitief ontwerp (2027-2028)). Ze worden op de volgende manieren betrokken: keukentafelgesprekken, werkgroepbijeenkomst, inloop- en informatiebijeenkomsten, brainstormsessies, digitale nieuwsbrieven en digitale omgevingspanelen. Geïnteresseerden kunnen zich via www.uwmeningtelt.nu/zakvanzuidbeveland aanmelden voor nieuwsbrieven en participatie. Daarnaast kunnen direct belanghebbenden via de volgende formele inspraakmomenten participeren:

- Terinzagelegging Notitie Reikwijdte en Detailniveau (juni-juli 2025);
- Consultatieronde concept voorkeursalternatief en project-MER-fase 1 (kwartaal 2 2026);
- Terinzagelegging ontwerp-projectbesluit, project-MER fase 1 en 2, ontwerp-omgevingsvergunningen (2027-2028).

Recreatiewoningen Landingsweg (Baarland)

Diverse eigenaren van recreatiewoningen aan de Landingsweg vragen aandacht voor de voor de dijkversterking benodigde ruimte ter hoogte van hun percelen. Er wordt gevreesd voor verlies aan tuin en daarmee gepaard gaand privacy. Ook wordt aandacht gevraagd voor de ontsluiting van het recreatiepark en brasserie de Landing en de toegenomen geluidsoverlast als gevolg van verkeer.

Verder zijn de eigenaren van de recreatiewoningen bang voor eventuele schade aan hun woning als gevolg van de te verrichten werkzaamheden. Eventuele schade als gevolg van uitvoering van een van de varianten dient tot een minimum beperkt te blijven. Om die reden zou ook meer aandacht moeten zijn voor de kans op schade bij de diverse varianten. Ook wordt gevraagd om een vooropname van hun eigendom zodat eventuele schade achteraf goed kan worden vastgesteld.

Ook ten aanzien van de uitvoering van de uiteindelijke werkzaamheden wordt gevraagd eventuele overlast tot een minimum te beperken.

Reactie Waterschap:

Uitgangspunt voor het ontwerp is dat de grenzen van de bestaande tuinen gerespecteerd worden en enkel in onoverkomelijke gevallen zal met direct betrokkenen nadere afstemming plaatsvinden.

Overlast van de weg onderaan de dijk is een punt van aandacht in de verkenningsfase van de dijkversterking. Na het kiezen van een VKA moet dit zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke en leefomgevingskwaliteit van de omgeving wordt geborgd. Als er een VKA gekozen wordt dat ruimte nodig heeft aan de binnenzijde van de huidige dijk bestaan er ook kansen om de bestaande weg aan te passen

In de uitvoeringsfase dient rekening gehouden te worden met diverse voorwaarden om te kunnen (en te mogen) werken aan de dijk. Daarbij zal overlast niet altijd voorkomen kunnen worden. Wel wordt er naar gestreefd om de overlast naar de omgeving zo minimaal mogelijk te houden.

Tijdens de planuitwerkingsfase en realisatiefase wordt toegewerkt naar een uitvoeringsmethode en bijbehorende monitoring die de kans op schade aan aanwezige bebouwing zo klein mogelijk maakt. In een later stadium zal middels een risicoanalyse bepaald worden van welke gebouwen een vooropname zal worden gedaan.

Gemeente Kapelle

De gemeente Kapelle vraagt aandacht voor haar belangen omtrent de ontwikkeling van het nieuwe bedrijventerrein Smokkelhoek II. Ter hoogte van deze ontwikkeling wordt de binnendijk met de watergang behoorlijk landinwaarts verbreed wat gevolgen zal hebben voor de inrichtingsmogelijkheden van het bedrijventerrein. Om die reden is de gemeente van mening dat de ontwikkeling van Smokkelhoek II zou moeten worden meegenomen in de lijst van bedrijven naast de dijkversterking.

Vanwege ervaringen met verwerven van benodigde agrarische gronden elders vraagt de gemeente verder om voor dijkvak 3 een stabiliteitsconstructie als kansrijke oplossingsrichting mee te nemen, zodat een eventuele voorkeursoptie beter kan worden onderbouwd dan wel een alternatieve optie beschikbaar blijft.

Reactie Waterschap:

Het waterschap heeft afgelopen zomer aanvullend grondonderzoek en analyses ter plaatse verricht voor de benodigde breedte van de 'pipingberm'. De uitkomsten hiervan zijn dat met een beperktere berm breedte kan worden volstaan dan in de NRD is gepresenteerd.

De ontwikkeling van Smokkelhoek II is op dit moment nog niet concreet genoeg om te worden meegenomen in de lijst van bedrijven naast de dijkversterking.

De door gemeente Kapelle voorgestelde constructieve oplossing wordt niet overgenomen.

Seasun

Seasun geeft in haar zienswijze aan een voorkeur te hebben voor de buitenwaartse oplossingsrichting. Het binnenwaartse alternatief heeft vergaande consequenties voor haar bedrijfsvoering. Daarbij worden de aangelegde beplantingsstrook en waterbassins specifiek genoemd als onmisbare duurzaamheidsspeilers. Verzocht wordt om bij een eventuele binnenwaartse variant zo gedetailleerd mogelijk betrokken te blijven.

Verder geeft Seasun aan dat de aanwezige berm-sloot een primaire watergang betreft waarlangs schouwstroken (7 meter) noodzakelijk zijn. Het aanhouden hiervan zal tot consequenties leiden voor de kasgevel en de in het complex aanwezige leidingen.

Verder vraagt Seasun aandacht voor de op de locatie aanwezige oude vuilstort die niet is meegenomen in de NRD.

Reactie waterschap:

Het waterschap ziet het terrein van Seasun als een bedrijf, niet te vergelijken met een akkerland of grasland. Dat is de reden dat in dijkvak 2 een pipingberm als niet-kansrijk wordt gezien, terwijl dat in dijkvak 1 en 3 wel het geval is. Uitgangspunt is dat de kassen van Seasun onaangetast blijven. In de nota Mogelijke Oplossingsrichtingen worden oplossingsrichtingen geanalyseerd die wél een effect hebben op de kassen. Het benoemen daarvan was van belang om de keuze te maken deze oplossingsrichtingen af te laten vallen.

Het waterschap is zich bewust van het belang van de waterbassins van Seasun. Deze vormen een belangrijke factor in de afweging van het VKA in dijkvak 2.

Verder is het waterschap op de hoogte van de aanwezigheid van een oude vuilstort en zullen de (on)mogelijkheden ter plaatse in de MER worden beschreven.

Buisleidingen

Gezamenlijke indieners constateren dat in het plangebied voor de dijkversterking zich diverse buisleidingen bevinden. Om de veiligheid van deze buisleidingen te borgen en ongestoorde ligging te bewerkstellingen denken indieners graag positief mee in de beoogde ontwikkeling. Vanwege het feit dat buisleidingen niet zomaar verlegd kunnen worden dient een zorgvuldige analyse gemaakt te worden, waarbij het de voorkeur heeft dat de aanwezige infrastructuur ongestoord kan blijven functioneren.

Wanneer aanpassing toch noodzakelijk blijkt wordt het van belang geacht een impactanalyse te maken en deze te delen met de leidingeigenaren. Ook dient dan nadere afstemming plaats te vinden over de planning van de werkzaamheden en de voorwaarden waaronder deze kunnen plaatsvinden.

Reactie Waterschap

Het waterschap is zich bewust van de ondergrondse infra en heeft deze ook reeds in beeld en neemt deze mee in de verdere afwegingen.

Windpark Willem-Annapolder

Windpark Willem-Annapolder en Zeeuwind geven aan dat de bereikbaarheid van het te ontwikkelen Windpark Willem-Annapolder cruciaal is in alle fasen van het project. De enige geschikte route hiervoor maakt onderdeel uit van het dijkversterkingsproject.

Ook zijn er (mogelijk) raakvlakken met kraanopstelplaats en de fundatie van windturbines

Voor het (realiseren van het) windpark zijn onherroepelijke vergunningen afgegeven.

Indieners wijzen op de grote financiële gevolgen die een gevolg kunnen zijn van verminderde toegankelijkheid of het aanbrengen van wijzigingen in de reeds verleende vergunningen.

Reactie Waterschap

Gedurende de verschillende fasen van het project houdt het waterschap rekening met de bereikbaarheid van het Windpark Willem-Annapolder en kraanopstelplaatsen en de fundatie van windturbines.

Top Onion

Vanuit Top Onion/GSV Baarland wordt geconstateerd dat er geen gebruik gemaakt wordt van actuele terreininformatie. Dit heeft onder meer betrekking op een aarden wal en de aanwezige watergang. Ook ten aanzien van nut en noodzaak van deze watergang worden vraagtekens gezet. Wanneer deze gedempt over verlegd kan worden kan dit tot een ruimtebesparing leiden. Vanuit het bedrijf heeft een zo gering mogelijk ruimtebeslag de voorkeur.

Inspreker verzoekt mede om die reden om een maatwerkoplossing in plaats van de nu voorliggende standaardoplossingen. De provincie wordt gevraagd eerst vast te stellen in hoeverre de in de NRD gedeelde varianten voldoende zijn besproken met direct belanghebbenden alvorens te milieueffecten van de gepresenteerde varianten te laten beoordelen.

Reactie Waterschap:

Om te voorkomen dat we verouderde informatie uit de legger, op het gebied van waterbeheer, gebruiken wordt de afdeling waterbeheer van het waterschap actief betrokken bij het ontwerpproces. Zo is het waterschap er zeker van dat de meest actuele situatie in acht wordt genomen bij de uitwerking van de kansrijke oplossingsrichtingen.

Het al dan niet behouden van de (huidige vorm van de) watergang maakt onderdeel uit van de nadere uitwerking van de kansrijke alternatieven.

Als gekozen wordt voor een grondoplossing als VKA, gaat het waterschap de inpassing hiervan verder uitwerken. Dan wordt de noodzaak van de watergang en de mogelijkheid om de aarden wal van GSV Baarland een dubbelfunctie te geven verder afgewogen in overleg met de indiener.

Bij het kiezen van een VKA kijkt het waterschap nog niet naar maatwerkoplossingen. In de nadere uitwerking van het VKA doet het waterschap een eerste aanzet in de uitwerking van maatwerkoplossingen en in de planuitwerkingsfase (2027 - 2028) werkt het waterschap de oplossingen uit tot een definitief ontwerp. Daarbij kijkt het waterschap samen met de indiener meer naar details en naar de inpassing van het VKA.

Natuur en de Westerschelde

Insprekers geven aan dat het MER gaat over alle mogelijke effecten. Zij geven daarbij aan het niet alleen gaat om wettelijk bepaalde bronnen, normen, soorten of habitats, maar ook over effecten die buiten wettelijk geregelde grenswaarden vallen. Insprekers verwachten de nodige effecten op het N2000-gebied Westerschelde en Saefthinge en het Natuurnetwerk Zeeland. Verzocht wordt deze effecten op de natuur zoveel mogelijk te mitigeren en indien niet mogelijk te werken aan compensatie, waarbij maatregelen tijdig (voor aanvang dijkversterkingswerkzaamheden) gerealiseerd dienen te worden.

De verdere uitwerking van de zogenaamde meekoppelkansen biedt voor het gehele traject kansen voor een natuurinclusieve dijk, maar in de voorlopige uitwerking wordt een zekere versnippering geconstateerd.

Omdat in de Westerschelde meerdere grote opgaven samenkomen wordt het van belang geacht een integrale beoordeling van de cumulatie van deze projecten uit te voeren. Om die reden wordt verzocht om in de MER aandacht te besteden aan deze cumulatieve effecten.

Verder wordt gepleit voor een monitoringsplan waarin wordt vastgelegd hoe natuurwaarden, waterveiligheid en eventuele mitigerende en compenserende maatregelen worden gevolgd en geëvalueerd.

Tenslotte wordt verwezen naar afspraken die in het kader van de VNSC ten aanzien van de Westerschelde zijn gemaakt, waarbij wordt verzocht om deze ook na te komen.

Reactie Waterschap:

In de NRD zijn reeds verschillende documenten benoemd, zowel in onderdeel water als natuur. Deze worden uitgangspunt/randvoorwaarden bij de onderzoeken in het MER, waarin de integrale beoordeling van de effecten wordt opgenomen. Dit betreffen niet alleen negatieve maar zeker ook (potentiële) positieve effecten.

De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces. Onderzoek naar mitigatie is vast onderdeel van een MER, eventuele compensatieplicht is wettelijk geregeld.

In het kader van duurzaamheid houdt het waterschap rekening met belangen van de natuur. Het waterschap houdt echter ook rekening met de belangen van recreatie, mensen uit de omgeving, pachters, landbouw, etc. (zie het afwegingskader). Natuur is niet het enige belang binnen het dijkversterkingsproject.

De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces. In het MER wordt standaard een integrale beoordeling van de effecten opgenomen, rekening houdend met cumulatie. Dit betreffen niet alleen negatieve maar zeker ook (potentiële) positieve effecten.

Dit is (kort) benoemd in paragraaf 5.5 van de NRD. Er zal inderdaad een aanzet voor een evaluatieprogramma en monitoringsplan in het MER worden opgenomen.

Dijkversterkingsopgave heeft primair als doel het oplossen van de waterveiligheidsproblematiek vanaf 2050 zoals in de Omgevingswet is voorgeschreven. Bij het selecteren van een voorkeursalternatief worden onder meer bestaande beleid en

afspraken (waaronder VNSC) meegenomen en afgewogen volgens de HWBP-systematiek. Het gekozen voorkeursalternatief wordt onderbouwd in het MER.

Wisselpolder

Diverse insprekers verzoeken om de systeemmaatregel wisselpolder niet te laten afvallen en de haalbaarheid hiervan nader te verkennen. Met name de Hoedekenskerkepolder wordt daarbij genoemd als nader te onderzoeken locatie.

Verwezen wordt naar onderzoek waaruit blijkt dat een wisselpolder meerwaarde heeft voor de waterveiligheid, de waterkwaliteit en kan bijdragen aan het natuurherstel van de Westerschelde. Ook wordt dit gezien als een mogelijke oplossing voor de lange termijn uitgaande van zeespiegelstijging. Daarom wordt het belangrijk gevonden hier nu reeds ervaring mee op te doen.

Er zijn vragen met betrekking tot de manier waarop de selectiecriteria vanuit het HWBP (o.a. sober en doelmatig) zijn toegepast. Ook wordt gevraagd in hoeverre de levenscycluskosten van deze maatregel ten opzichte van de nu voorgestane traditionele oplossingen op een goede wijze zijn meegenomen in de gemaakte afweging.

Er wordt gewezen op de noodzaak om integraal te kijken, waarbij verbindingen worden gelegd met natuur (Natura 2000, de natuurherstel verordening, de rechten van de natuur) en waterkwaliteit (Kader richtlijn water).

Er worden mogelijkheden benoemd voor alternatieve financiering (o.a. vanuit de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en het aan het HWBP gekoppelde innovatiefonds).

Tenslotte wijzen de rijkspartners (IenW en LVVN) op de in de 2de kamer aangenomen motie waarin wordt gevraagd om te zorgen dat kansen van nature-based solutions in waterprojecten maximaal worden benut en geven dezelfde rijkspartners aan graag het gesprek aan te gaan over de mogelijkheden om gezamenlijk de waarde en haalbaarheid van een opsibpolder nader uit te werken als alternatief naast de nu voorgestelde varianten.

Reactie Waterschap:

Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050), de herijking van de voorkeursstrategie voor de Zuidwestelijke Delta en het Deltaprogramma.

De omgevingswet schrijft echter ook voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer) en dient deze uit te voeren binnen de kaders van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Gezien deze opgave en de hiervoor gestelde kaders ziet het waterschap op dit moment geen ruimte voor pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, in lopende projecten die momenteel in voorbereiding zijn.

Aanvullende argumenten voor het waterschap om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoekensekerkpolder zijn o.a.:

- de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk;
- de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur);
- de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt;
- de PFAS-problematiek in de Westerschelde;
- huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden.

Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. Daarnaast gaat het waterschap samen met de provincie in gesprek met het Rijk (ministerie van IenW en LNV) over de geldende wettelijke kaders .

Deel 2 Uitgebreide beantwoording ingebrachte zienswijzen door Waterschap Scheldestromen

Nr.	Ingebrachte zienswijze	Reactie Waterschap Scheldestromen
1	<i>Indiener: Dow, EP NL ZBL, TOPN</i>	
1.1	Indiener stelt dat in de NRD/MER een aparte paragraaf openomen moet worden met de titel: Ondergrondse infrastructuur, waarbij de navolgende zaken worden toegelicht; a. Raakvlakken b. Impact c. Maatregelen.	Het waterschap is zich bewust van de ondergrondse infra en heeft deze ook reeds in beeld. De impact hierop is geen milieueffect maar is onderdeel van techniek/uitvoerbaarheid. Indien er impact is, worden de benodigde maatregelen meegenomen als onderdeel van het VKA in MER fase 2 en daarin verder meegenomen.
1.2	Indiener stelt dat de raakvlakken van het dijkversterkingstraject met ondergrondse infrastructuur in beeld moeten worden gebracht.	Het waterschap is zich bewust van de ondergrondse infra en heeft deze ook reeds in beeld en neemt deze mee in de afwegingen. Dit komt dan ook terug in het MER
1.3	Indiener stelt dat een slim ontwerp moet worden gemaakt waarbij bestaande leidingen ongestoord kunnen blijven liggen, zodat er geen aanpassingen benodigd zijn. Gelet op de omvangrijke kosten die hiermee gemoeid zijn is het maatschappelijk moeilijk te verantwoorden indien deze leidingen verlegd of aangepast moeten worden.	Het waterschap betreft bij de afweging voor de keuze van het VKA de impact van de kansrijke oplossingsrichtingen op kabels en leidingen. Na keuze van het VKA (in de nadere uitwerking van het VKA) beschouwt het waterschap de invloed op kabels en leidingen en de mogelijkheden om deze te beperken. Daarbij zal het waterschap samenwerken met de eigenaren van de betreffende kabels en leidingen om het meest maatschappelijk economische ontwerp te bepalen.
1.4	Indiener stelt dat indien ongestoorde ligging niet mogelijk blijkt, laat een onafhankelijke impactanalyse maken waarbij de impact van het dijkversterkingsproject op de bestaande ondergrondse infrastructuur in beeld wordt gebracht en wordt gedeeld met de betrokken leidingeigenaren.	Een onafhankelijke impactanalyse is niet nodig. Het waterschap zal ten behoeve van de keuze voor het VKA op basis van de bestaande voorschriften en eisen t.a.v. ondergrondse infrastructuur de impact van de kansrijke oplossingsrichtingen op kabels en leidingen in kaart brengen en indien ongestoorde ligging niet mogelijk is de resultaten daarvan bespreken met de betrokken leidingeigenaren.
1.5	Indiener stelt dat voor de leidingen van TOPN getoetst moet worden aan de normen NEN3650, NEN3651 en de Pijpleidingcode 1972.	Voor het uitwerken van een definitief ontwerp in de planuitwerkingsfase zal het waterschap in overleg gaan met de kabels- en leidingenbeheerders over de gewenste

		werkwijze voor de toetsing van het effect van de dijkversterking op kabels en leidingen
1.6	Indiener stelt dat tijdige afstemming noodzakelijk is over eventueel te nemen maatregelen aan de leidingen, aangezien verlegging of aanpassing zorgvuldige voorbereiding vereist.	Na uitwerking van kansrijke oplossingsrichtingen (kwartaal 4 2025) gaat het waterschap in overleg met de kabels en leidingen beheerders om de impact van de oplossingsrichtingen goed in kaart te kunnen brengen en afspraken te maken over het vervolgtraject.
1.7	Indiener stelt dat de kosten voor eventuele aanpassingen van ondergrondse infrastructuur voor rekening van het Waterschap Scheldestromen dienen te komen.	Indien het verleggen of aanpassen van leidingen onvermijdelijk is zullen de kosten die daarmee gemoeid zijn volgens de geldende wet- en regelgeving worden afgewikkeld.
1.8	Indiener stelt dat de infrastructuur niet tijdelijk onderbroken mag worden zonder rekening te houden met de bedrijfsprocessen en onderhoudscycli van de betrokken partijen. Hierbij dienen de onderhoudscyclussen in acht genomen te worden waarbij de timing van de onderbreking van cruciaal belang is.	Het eventueel tijdelijk onderbreken van de infrastructuur zal in afstemming met de betrokken partijen worden gepland.
1.9	Indiener stelt dat tijdens de uitvoering van werkzaamheden de leidingen te allen tijde toegankelijk moeten blijven en dat aangetoond moet worden dat de werkzaamheden geen nadelige effecten hebben op de ligging van de buisleidingen.	De uitvoering wordt naar verwachting in 2029 voorbereid. Het uitvoeringsontwerp in relatie tot de kabels en leidingen zal worden afgestemd met de betrokken partijen.
2	<i>Indiener: Natuurmonumenten</i>	
2.1	Indiener stelt dat het projectgebied valt binnen Natura 2000, het Ramsar-verdrag en het UNESCO Geopark Schelde Delta, en dat deze internationale belangen zorgvuldig moeten worden meegewogen. De Westerschelde als onderdeel van de Zuidwestelijke Delta is op mondiale schaal van essentieel belang, onder andere als broedgebied, leefgebied, rust- en opvetgebied tijdens de trek, en overwinteringsgebied voor vele vogelsoorten. Indiener benadrukt specifiek deze unieke waarden van het gebied, omdat de dijkversterkingswerkzaamheden effect zullen hebben op de vogelpopulaties. Indiener verzoekt waterschap Scheldestromen en provincie Zeeland om de internationale belangen en unieke waarden in acht te nemen en als goed rentmeester zorgzaam met het gebied om te gaan.	Het waterschap toetst de kansrijke oplossingsrichtingen aan de geldende wet- en regelgeving en neemt de resultaten hiervan mee in de belangenafweging op basis van de HWBP-systematiek (afwegingskader). Het waterschap is zich bewust van deze internationale belangen en waarden en weegt deze af in het MER.

2.2	Indiener stelt dat grote ingrijpende werkzaamheden in het landschap, zoals een hoogwaterbeschermingsproject, naast risico's en opgaven voor de omgeving ook kansen voor kwaliteitsimpulsen van natuurgebieden bieden die direct grenzen aan de dijkversterkingstrajecten. Indiener moedigt het waterschap en de provincie aan deze kansen verder uit te werken en integraal onderdeel te maken van het project. Hier worden reeds constructieve gesprekken over gevoerd.	Het is juist dat het waterschap in gesprek is met Natuurmonumenten om te zorgen dat het VKA ter plaatse van de Hoedekenskerkepolder een impuls geeft aan de binnendijkse natuur. Ook wordt verkend of een kwaliteitsverbetering bij Boonepolder mogelijk is. Deze projecten staan genoemd bij de meekoppelkansen.
2.3	Indiener geeft aan dat het aspect ecologie summier is beschreven in de NRD. Er wordt gekeken naar effecten op beschermde soorten en beschermde gebieden. Indiener wil het waterschap eraan herinneren dat ecologie verder gaat dan individuele soorten en habitats maar juist ook gaat over de onderlinge relaties tussen soorten en gebieden, met andere woorden: het ecosysteem. Indiener vertrouwt erop dat in de beoordeling ook hier nadrukkelijk naar gekeken wordt. Waarbij tevens rekening gehouden wordt met het risico op verminderde natuurkwaliteit als gevolg van externe werking door werkzaamheden.	Het waterschap is zich bewust van het ecosysteem, de externe werking in de realisatiefase en neemt deze mee in de afwegingen. Versterken van de biodiversiteit is ook onderdeel van de inpassingsopgave.
2.4	Indiener geeft aan dat bij de beschrijving van het proces van de MER wordt vermeld dat tijdelijke milieueffecten tijdens de realisatiefase pas meegenomen worden in fase 2 van het MER. Dit betekent dat deze milieueffecten niet meegewogen worden in de keuze voor het voorkeursalternatief. Gezien de omvang van het project, het groot aantal locaties waarop gewerkt moet worden en de voorziene doorlooptijd van het project is het op voorhand niet uit te sluiten dat er geen significante effecten op natuur en milieu op zullen treden. Bovendien is het niet ondenkbaar dat effecten op natuur en milieu als gevolg van tijdelijke werkzaamheden permanente of zeer langdurige gevolgen hebben. Indiener verzoekt het waterschap en provincie dan ook om bij het afwegen van het voorkeursalternatief al rekening te houden met dergelijke 'tijdelijke' effecten.	Het waterschap is zich bewust van effecten als gevolg van tijdelijke (uitvoerings)werkzaamheden, zoals aangegeven in de NRD worden de tijdelijke effecten in Mer fase 1 ook al (kwalitatief) beschouwd indien relevant. Dit geldt ook voor de natuurwaarden.
2.5	Wanneer sprake is van mitigerende en/of compenserende maatregelen, zoals compensatie van afname in areaal van N2000-gebied of Natuur Netwerk Nederland, is het van belang dat deze tijdig (lees: vóór aanvang van andere uitvoeringswerkzaamheden t.b.v. de dijkversterking) uitgevoerd en effectief zijn. Indiener verzoekt het waterschap en provincie dan ook expliciet om hier rekening mee te houden in de planning en er zorg voor te dragen dat aan deze verplichting voldaan wordt.	De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerp- en planningsproces. Zoals aangegeven in de NRD wordt indien nodig een compensatieplan opgesteld in de planuitwerkingsfase (Mer fase 2).

2.6	In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt nog niets gezegd over de uitvoering en planning. Indiener wil van de gelegenheid gebruik maken om hier al aandacht voor te vragen. Want door in de uitvoering en planning rekening te houden met natuur kunnen de negatieve effecten op natuur beperkt worden. Zo wil indiener aandacht vragen voor de kwetsbare perioden voor vogels zoals de broedperiode en trekperiode van de specifieke soorten die in het gebied voorkomen. Daarnaast is het voor vogels van belang dat er op korte afstand rustige gebieden zijn waar ze naar uit kunnen wijken. Dat betekent dat niet in alle deelgebieden tegelijkertijd gewerkt kan worden.	De algemene projectdoelstelling is een realisatieperiode in de jaren 2030 - 2033, maar is afhankelijk van vele factoren en om die reden nog niet vaststaand. Bij de uitvoering zal waar mogelijk rekening gehouden worden met de meest gunstige werkperiodes en het waterschap zal zich conformeren aan de geldende afspraken omtrent broed- en trekperiodes. Dit wordt in het MER fase 2 nader uitgewerkt.
2.7	Indiener stelt dat in zeef 1 de afweging is gemaakt om de variant van een opslibpolder/wisselpolder niet verder te onderzoeken. De onderbouwing hiervoor is erg summier en komt subjectief over. Het kan zijn dat deze variant op basis van de gekozen uitgangspunten en randvoorwaarden van het project als minder geschikt naar voren komt. Echter, diverse onderzoeken tonen aan dat deze variant juist op lange termijn effectiever is en dat bij zeespiegelstijging geen extra dijkversterkingen nodig zijn. Dit maakt dat een dergelijke variant mogelijk doelmatiger en economisch voordeliger is dan een standaardvariant van dijkversterking. Anders dan wat gesuggereerd wordt in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau en gesprekken met het waterschap biedt het HWBP-programma wel degelijk mogelijkheden om naar langere tijdschalen te kijken en het kunnen vergelijken van korte- en lange-termijnmaatregelen, en ruimte te bieden om maatregelen te kiezen die doelmatig zijn voor de lange termijn. Het instrument Life Cycle Costing is bij het HWBP niet bedoeld om te ontwerpen op absoluut laagste kosten. Het is bedoeld om onderscheidende ontwerpen van de mogelijke oplossingen met potentieel verschillende levensduren met elkaar te kunnen vergelijken om zodoende de meest doelmatige oplossing inzichtelijk te maken voor de lange termijn. Indiener realiseert zich dat dit onderwerp gevoelig ligt omdat het kan lijken alsof er een stukje land 'opgeofferd' wordt. Echter, het kan juist een doelmatige investering zijn om Zeeland ook op de lange termijn welvarend te houden en een toekomst te bieden voor alle inwoners en bedrijven. Juist innovatieve technologieën als opslibpolders kunnen economische groei en natuurbehoud versterken. Bovendien passen innovatieve vormen van hoogwaterbescherming ook uitstekend in de ambitie van de Zuidwestelijke Delta om in 2050	Het waterschap onderschrijft dat een wisselpolder een innovatieve methode kan zijn voor het versterken van dijken. De effectiviteit is ondanks diverse onderzoeken onzeker. Er wordt niet voor niets gesproken over een pilot. Om meer duidelijkheid te krijgen op de effectiviteit is nader onderzoek noodzakelijk. Op basis van de huidige inzichten zal het HWBP deze wijze van dijkversterking niet volledig subsidiëren waardoor cofinanciering gezocht zal moeten worden. Nader onderzoek, het vinden van cofinanciering, e.d. heeft een negatief effect op de projectplanning en daardoor ook op de opgave waar het waterschap voor gesteld staat. Het waterschap ziet daardoor geen ruimte voor pilots zoals wisselpolders binnen de projecten die momenteel in voorbereiding zijn. Voor de afweging van de mogelijke oplossingen tot kansrijke oplossingen (zeef 1) is het niet gebruikelijk het instrument Life Cycle Costing (LCC) toe te passen. Dit instrument wordt gehanteerd binnen de verkenningsfase maar enkel voor de afweging van kansrijke oplossingen naar voorkeursvariant (zeef 2). Dit is in lijn met de handreiking Verkenningsfase. Daarnaast adviseert de handreiking ook om de onderzoekslast niet onnodig zwaar te maken door teveel oplossingsrichtingen mee te nemen naar de beoordeling van de kansrijke oplossingsrichtingen. Resumerend wordt geconcludeerd dat de aanpak van het waterschap in lijn is met de aanbevelingen die het HWBP doet in de handreiking.

	de eerste klimaatbestendige delta ter wereld te zijn. Het waterschap en de provincie hebben de kaarten in handen om lef te tonen en Zeeland als innovatieve regio op de kaart te zetten.	
2.8	Indiener verzoekt waterschap Scheldestromen en provincie Zeeland om de variant van een opslibpolder/wisselpolder verder te verkennen met alle betrokken partijen. Het momentum is nu daar; er is een geschikte locatie waar toch al een dijkversterking uitgevoerd moet worden en betrokken partijen weten elkaar te vinden en zijn bereid mee te denken.	Zie reactie op zienswijze 2.7
2.9	Als het niet mogelijk is om deze variant in het voorliggend proces passend te onderzoeken qua reikwijdte en detailniveau, dan vraagt indiener om het dijktraject bij Hoedekenskerke tijdelijk uit te stellen, zodat Rijk, Provincie, Rijkswaterstaat, Waterschap en Natuurmonumenten met onderzoekers en andere belanghebbenden een extra verkenningfase kunnen uitvoeren.	De wettelijke verplichting is dat de totale dijkversterkingsopgave vanaf 2050 moet voldoen aan de nieuwe norm voor de waterveiligheid. Het tijdelijk uitstellen leidt tot een extra opgave/project voor het waterschap. Gezien de totale opgave waar het waterschap voor gesteld staat ziet het waterschap op dit moment geen ruimte voor pilots, zoals wisselpolders of dergelijke, in projecten die momenteel in voorbereiding zijn.
3	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
3.1	Indiener stelt dat de beoordelingssystematiek van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) onvolledig is toegepast, doordat een levensduurkostenanalyse (LCC) over 100 jaar ontbreekt.	LCC wordt volgens de HWBP systematiek toegepast bij het vergelijken van de kansrijke oplossingsrichtingen, nog niet bij het vergelijken van de mogelijke oplossingsrichtingen.
3.2	Indiener stelt dat het HWBP cofinanciering van aanvullende doelen niet uitsluit, en dat wisselpolders daarom niet op voorhand als niet-subsidiabel mogen worden beschouwd.	Cofinanciering voor aanvullende doelen/ meekoppelkansen wordt inderdaad op voorhand niet uitgesloten. Nader onderzoek naar de effectiviteit van een wisselpolder, subsidiabiliteit en cofinanciering heeft een negatief effect op de projectplanning en daardoor ook op de opgave waar het waterschap voor gesteld staat. Het waterschap ziet daardoor geen ruimte voor pilots, zoals wisselpolders, binnen de projecten die momenteel in voorbereiding zijn.
3.3	Indiener stelt dat het alternatief wisselpolder ten onrechte is afgevalen in Zeef 1 van de NRD voor dijktrajecten 6 en 7, en dat dit besluit prematuur is.	Zie reactie op zienswijze 3.2
3.4	Indiener stelt dat het alternatief wisselpolder niet nu al uitgesloten mag worden, en dat de NRD moet worden aangepast zodat beleidsdoelen en beoordelingssystematiek correct worden meegenomen.	Zie reactie op zienswijze 3.2

3.5	Indiener stelt dat overleg nodig is met landelijke en regionale overheden, kennispartners en grondeigenaren om het alternatief wisselpolder verder te verkennen en gezamenlijk te financieren.	Het waterschap gaat in overleg met provincie en Rijkspartners over de wettelijke kaders en wijze waarop in toekomstige projecten omgegaan kan worden met innovaties rond Waterveiligheid.
3.6	Indiener stelt dat het voortijdig afwijzen van wisselpolders geen recht doet aan de beleidsambities van Nederland en de maatschappelijke opgaven in de Zuidwestelijke Delta.	Zie reactie op zienswijze 3.2
4	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
4.1	Indiener stelt dat het onzinnig is om uitsluitend in te zetten op dijkverhoging als maatregel voor waterveiligheid in het achterland, omdat het steeds verhogen van dijken onhoudbaar is en financieel onhaalbaar zal blijken.	Op de meeste locaties in de Zak van Zuid-Beveland is geen dijkverhoging nodig. Vaker moet de grasbekleding aan de buitenzijde, de binnenwaartse macrostabiliteit of het risico op piping worden verbeterd.
4.2	Indiener stelt dat alternatieve maatregelen zoals schorontwikkeling buitendijks en binnendijkse wateropvang (wisselpolders) serieus overwogen moeten worden. Deze alternatieven bevorderen zowel natuurontwikkeling in de Westerschelde en kostenbesparend zijn voor de waterveiligheid. Indiener stelt dat er voldoende innovatief onderzoek beschikbaar is dat de effectiviteit van wisselpolders onderbouwt.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt

		daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.
4.3	Indiener stelt dat eventuele extra kosten voor grondbewerking door PFAS-vervuiling op termijn verhaald kunnen worden op de vervuilers.	Wordt ter kennisgeving aangenomen.
5	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
5.1	Komt overeen met zienswijze 3, 16, en 26	Zie beantwoording zienswijze 3, 16 en 26
6	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
6.1	Indiener stelt dat het onterecht is dat de variant wisselpolder voor dijkvak 6 (Hoedekenskerkepolder) op basis van kosten en twijfel over subsidiabiliteit is afgeschreven. Vergelijkbare projecten in het Eems-Dollardgebied en het Lauwersmeergebied aantonen dat dergelijke oplossingen wel degelijk subsidiabel zijn via het HWBP.	De beoogde wisselpolder in Hoedekenskerke is een ander concept dan de “voorbeelden” aan de Waddenzee kust. Er zijn bij de dijkversterkingen in de Waddenzee kust doorlaatmiddelen gecreëerd, die de waterstand in het achtergelegen “onderloopgebied” kunnen controleren. Een wisselpolder die moet opslibben is qua waterstanden een ongecontroleerd gebied, waarbij de nieuwe achterliggende dijk net zo hoog en sterk moet worden als de huidige primaire waterkering. Bij het Lauwersmeer was er behoefte aan natuurverbetering. In de Hoedekenskerkepolder bevindt zich momenteel een waardevol natuurgebied, wat het waterschap nog verder wil verbeteren in combinatie met de dijkversterking. In het Eems-Dollard gebied is oorspronkelijke landbouwgrond nog steeds in gebruik, maar nu voor zilte landbouw. Dat is niet beoogd met een wisselpolder. Een wisselpolder is bedoeld om land te laten opslibben en daarna terug te geven aan de landbouw. Dat is juridisch gezien lastig in de Hoedekenskerkepolder, omdat een groot deel van de polder is aangewezen als natuur. Daarnaast wonen er ook mensen in de Hoedekenskerkepolder, wat in de voorbeelden in Groningen niet het geval was.

		Beide projecten in het noorden van Nederland zijn bewust gekozen op locaties waar geen conflicten met bestaande bewoning zouden ontstaan. Dit maakte de uitvoering bestuurlijk en maatschappelijk eenvoudiger. De Hoedekenskerkepolder kent wel bewoners. Naast bovenstaande verschillen tussen Groningen en Zeeland is een wisselpolder afgevalen na zorgvuldige afweging, op basis van de volgende argumenten: • Niet doelmatig binnen HWBP: Het HWBP financiert alleen sobere en doelmatige oplossingen. De wisselpolder valt daarbuiten. • Verhoogde complexiteit: Extra dijk, beheerlast, infrastructuurverlegging en ecologische onzekerheden maken het technisch en organisatorisch complex. • Tijd en geld: De wisselpolder vereist langdurige opslibbing en monitoring, wat niet past binnen de planning en budget van het project. • Bestuurlijke prioritering: Gezien de omvang van de versterkingsopgave (114 km) kiest het waterschap voor bewezen oplossingen.
6.2	Indiener stelt dat de Hoedekenskerkepolder bij uitstek geschikt is als proefproject voor een wisselpolder, mede omdat het een natuurgebied betreft zonder agrarische activiteiten.	Het betreft hier hoofdzakelijk natuurgebied maar er liggen nog enkele agrarische percelen. Door de terreinbeheerder is aangegeven dat bij realisatie van een wisselpolder huidige natuurwaarden verloren gaan en deze wel elders (vooraf) gecompenseerd dienen te worden.
6.3	Indiener stelt dat beheerder Natuurmonumenten niet afwijzend tegenover het plan staat, wat een belangrijk voordeel is dat niet in de afweging is meegenomen.	Het waterschap is bekend met het standpunt van Natuurmonumenten t.a.v. de wisselpolder, alleen is dit niet doorslaggevend bij het bepalen van de kansrijke oplossingen.
6.4	Indiener stelt dat de bestaande inlaagdijk achter de polder vrijwel net zo hoog is als de zeedijk, waardoor aanlegkosten beperkt blijven.	Achter de beoogde wisselpolder (Moertjesdijk - Waanweg) bevindt zich nog geen dijk. Eventuele inlaagdijken, die niet in de buurt van de begrenzing van de beoogde Wisselpolder liggen, hebben een maximale hoogte van NAP +2,5 m à NAP +3 m, waar een hoogte nodig is van NAP +7 m à NAP +8 m. Hierdoor zullen de aanlegkosten niet beperkt blijven.
6.5	Indiener stelt dat het College de wisselpolder Hoedekenskerke als volwaardige oplossing moet meenemen in de NRD.	Zie reactie op zienswijze 6.1

7	<i>Indiener: Van Zaeck & Co (namens GSV Baarland B.V.)</i>	
7.1	Indiener is van mening dat het Waterschap de stap van inspraak op de gekozen technische oplossingen heeft overgeslagen waardoor belanghebbende nu enkel geconfronteerd wordt met de inspraak op de milieueffecten van de gekozen oplossingsrichtingen.	Het waterschap heeft de stap van inspraak op de gekozen technische oplossingen niet overgeslagen. Doordat de NRD ter inzage is gelegd heeft de indiener de mogelijkheid om alternatieve oplossingen voor het project aan te dragen.
7.2	Volgens indiener had de provincie in de publicatie van de NRD duidelijk moeten vermelden welke aspecten meewegen in het MER. Indiener acht zich als belanghebbende op de thema's Landschap en cultuurhistorie, Gebruiksfuncties, Verkeer.	In de publicatie van de NRD is vermeld waar de NRD betrekking op heeft en hoe de NRD te raadplegen is voor meer inhoudelijke informatie.
7.3	Indiener constateert dat de afbeelding van de dwarsprofielen van dijkvak 10 ten opzichte van elkaar verspringen wat een vertekend beeld geeft van het effect hiervan op het bedrijf. Indiener stelt daarom voor de conform voorstel (afbeelding 2 zienswijze) te corrigeren door de profielen uit te lijnen waardoor ze beter vergelijkbaar worden en het effect van de twee kansrijke oplossingen wordt geanalyseerd.	De weergave die indiener voorstelt is wellicht duidelijker voor een globaler overzicht. Voor het afwegen van de kansrijke oplossingsrichtingen en de keuze van een VKA maakt het waterschap van de schetsen uit de NRD, die een duidelijk beeld geven. De schetsen kloppen en dienen een ander doel (namelijk afwegen van oplossingsrichtingen) dan het voorstel van de indiener. Het voorstel van de indiener wordt daarom niet overgenomen.
7.4	Indiener constateert dat de legger niet overeenkomt met de situatie ter plaatse. Dat de teensloot in de legger in 2022 is vastgesteld en bij het dijkontwerp de actuele legger-informatie meegewogen dienen te worden.	In het ontwerpproces werken we met de meest actuele data. Op basis hiervan wordt de toekomstige dijk ontworpen. De indiener hoeft zich hierover geen zorgen te maken.
7.5	Indiener merkt op dat om te komen tot een goed ontwerp allereerst de functie en het nut en de noodzaak van de aanwezige watergang (teensloot) langs de dijk zou moeten worden vastgesteld. Dit ontbreekt nu in de NRD notitie. De exacte ligging en de nut en noodzaak van een watergang maken namelijk dat allereerst de vraag gesteld moet worden of dat de watergang in het dijkverzwaringsproject behouden moet worden of gedempt kan worden. Enkel een bij gewerkte actuele legger geeft dit weer en deze analyse ontbreekt nu volledig in de notitie. Daarnaast constateert de indiener dat de analyse van de oplossingsrichting ter hoogte van dijkvak 10 in sterke mate wordt beïnvloed door de aanwezige sloot. Dit blijkt ook immers uit de afbeelding 2 (van de zienswijze) waarbij de sloot in kansrijke oplossing 1 gedempt wordt en verlegd wordt naar het terrein van GSV Baarland. Indien de sloot gedempt kan worden zonder dat er een vervangende sloot aangelegd wordt scheelt dat enorm in het ruimtebeslag. Op bladzijde 24 van de NRD notitie is onder zone	Het al dan niet behouden van de (huidige vorm van de) watergang maakt onderdeel uit van de nadere uitwerking van de kansrijke alternatieven. De overwegingen van indiener worden daarbij betrokken.

	binnendijks “sloot dempen” als alternatief opgenomen maar de indiener constateert dat dit niet in de basis varianten is opgenomen en dus ook niet meegenomen is in de analyse van kansrijke oplossingen. In de optiek van de indiener had dit wel moeten gebeuren.	
7.6	Indiener constateert dat de legger informatie niet overeenkomt met het slootprofiel zoals opgenomen in de tekeningen in de NRD notitie. In de tekening wordt een helling aangegeven en geen breedte maten. Uit de legger blijkt dat de sloot 1,5 bij 1,0 bij 1,5 meter dus 4 meter breed is. In de NRD tekeningen staat een hellingshoek van 1:1.5 en 1:3.0 wat correspondeert met 1 cm hoogte verschil is 1,5 cm lengte c.q. 1 cm hoogte verschil is 3,0 cm lengte. Er is volgens indiener niet uitgewerkt waarom de hellingshoek aan de dijkkant geringer is dan die aan de bedrijfskant van GSV Baarland. In de optiek van de indiener kunnen beide hellingshoeken naar in ieder geval 1:1.5 worden gebracht waardoor er minder ruimtebeslag nodig is.	Ter kennisgeving aangenomen. De configuratie van een eventuele watergang wordt gedaan bij de nadere uitwerking van het VKA in de planuitwerkingsfase.
7.7	Indiener merkt op dat er de kans bestaat van een dubbelfunctie als rekening gehouden wordt met de terreinfuncties van GSV Baarland. De aarden wal van GSV Baarland zou namelijk vergraven moeten worden ten behoeve van de verplaatsing van de sloot in de kansrijke oplossing 1. De hoogte van deze wal is echter gelijk aan de hoogte van de versterkte dijk. De nieuwe aarden wal welke als gevolg van kansrijke oplossing 1 opnieuw gerealiseerd moet worden is niet meegenomen in de oplossing. Hierdoor wordt in het ontwerp geen rekening gehouden met de terrein implicaties voor GSV Baarland en gaat het waterschap Scheldestromen enkel uit van eigen belang. Volgens indiener is er een betere oplossing mogelijk door de dijk rechtstreeks te laten afwateren in de waterberging van het bedrijf	Bij het uitwerken van de kansrijke oplossingsrichtingen houdt het waterschap dit in het achterhoofd. Als gekozen wordt voor een grondoplossing als VKA, gaat het waterschap de inpassing hiervan verder uitwerken. Dan wordt de noodzaak van de watergang en de mogelijkheid om de aarden wal van GSV Baarland een dubbelfunctie te geven verder afgewogen in overleg met de indiener.

	indien de sloot gedempt wordt. Dit is aan de hand van een tekening gevisualiseerd.	
7.8	Indiener merkt op dat In de NRD Notitie een kansrijke oplossing 2 als variant is gepresenteerd die in een gering ruimtebeslag ter hoogte van het bedrijf voorziet. Volgens indiener kan bij een geactualiseerde legger en legger maatregelen ook andere varianten die minder ruimtebeslag kennen worden uitgewerkt.	Het waterschap vergelijkt de varianten nu met elkaar. Verschillende tussenvormen en optimalisaties worden later in het ontwerpproces, tijdens de nadere uitwerking van het VKA, beschouwd.
7.9	Volgens de indiener vraagt een groot bedrijf als onderdeel van het dijkvlak om een maatwerkoplossing en niet om een standaard oplossing. Indiener constateert dat hiervoor onvoldoende tijd in het traject tot noch toe is ingeruimd en dat als gevolg daarvan het helaas noodzakelijk is dit via een zienswijze op een Project MER naar voren te brengen. De fase van het beoordelen van het kansrijke varianten is dus volgens de indiener niet goed afgesloten en incompleet.	Bij het kiezen van een VKA kijkt het waterschap nog niet naar maatwerkoplossingen. In de nadere uitwerking van het VKA doet het waterschap een eerste aanzet in de uitwerking van maatwerkoplossingen en in de planuitwerkingsfase (2027 - 2028) werkt het waterschap de oplossingen uit tot een definitief ontwerp. Daarbij kijkt het waterschap samen met de indiener meer naar details en naar de inpassing van het VKA.

7.10	Indiener merkt op dat uit de effectbeoordeling blijkt dat bij dijkvak 10 enkel kansrijke oplossing 1 het “beste” scoort op de verschillende voor het waterschap “zwaarst” (met rood aangegeven) beoordeelde aspecten. Dit is volgens indiener sterk afhankelijk van het al dan niet behouden van de aanwezige sloot. Indien de sloot kan komen te vervallen en/of de aarden wal van de waterberging van het bedrijf samenvalt met de verbrede teen van de dijk, of de hellingshoek van het sloottalud wordt aangepast ontstaan andere effecten. Enkel de kansrijke oplossing 1 wordt door het waterschap als kansrijk gezien en valt de kansrijke oplossing 2 in de opgenomen tekst af op het aspect “aanpasbaarheid”. Hier ligt volgens de indiener echter geen inhoudelijke analyse aan te grondslag die dit aspect weegt maar is enkel opgenomen als constatering. De juistheid hiervan is niet vast te stellen op basis van een logische redenering. Indiener vindt het dan ook bijzonder om op bladzijde 47 van bijlage B van de NRD te lezen wat de eindoplossing volgens het waterschap is terwijl er nog andere varianten denkbaar zijn die niet meegenomen zijn in de afwegingen. Indiener komt dus tot de conclusie dat zonder inspraak of vooroverleg het waterschap Scheldestromen op basis van de als onderdeel van een Project MER procedure te raadplegen stukken enkel kansrijke oplossing 1 geselecteerd heeft. En kan zich vanwege de aspecten zoals opgenomen in tabel 1 van zienswijzebrief niet vinden in deze oplossing en is van mening dat de maatwerk alternatieven onvoldoende onderzocht zijn en de gekozen alternatieven onvoldoende gemotiveerd zijn om deze conclusie op dit moment in het project te trekken. De aspecten landschappelijke aankleding (het gaat om het behouden van een 10 meter groensingel rondom bedrijf op basis van de provinciale verordening), het ontwerp van het wegprofiel op de teen van de dijk en de invloed op de bedrijfsvoering van het bedrijf zijn volgens de indiener niet of onvoldoende meegenomen. Op basis van de op bladzijde 30 van de NRD notitie opgenomen tabel had dit wel moeten. Daarom wordt door de indiener de conclusie op bladzijde 47 van bijlage B ook niets anders dan “jumping to conclusions” gezien.	Beide oplossingsrichtingen zijn nog mogelijk. De constructieve oplossing is bewust nog in de lucht gehouden, voor het geval dat de grondoplossing niet inpasbaar zou zijn. Er is een disclaimer gegeven dat bij wel inpasbaar zijn van de grondoplossing de constructieve oplossing zal afvallen, omdat vanuit de landelijke subsidieverstrekker de overtuiging bestaat dat een constructieve oplossing normaal gesproken alleen voordelig kan zijn als het kan voorkomen dat kapitaalintensieve bebouwing moet worden verplaatst.
------	---	---

7.11	Indiener verzoekt de provincie Zeeland om alvorens de milieueffecten van de plannen van Waterschap Scheldestromen te analyseren eerst vast te stellen of dat de in het voortraject opgestelde “technische oplossingen” voldoende zijn besproken met belanghebbenden en of dat belanghebbenden voldoende de gelegenheid hebben gehad om hierop te reageren. Aan dit deel van het traject is volgens de indiener onvoldoende aandacht besteed.	Indiener behoort, gezien de mogelijke interactie van de nieuwe dijk met het bedrijf, tot een groep stakeholders waar het waterschap sinds 2023 mee in gesprek is. Het waterschap heeft met de indiener een participatieproces op maat afgestemd om te komen tot een VKA. Zo zijn ook de concept technische oplossingen inhoudelijk voorbesproken voordat deze definitief zijn gemaakt om de aandachtspunten van de indiener mee te kunnen nemen bij de verdere uitwerking ervan. Dit is zoals wij begrepen hebben naar tevredenheid van de indiener verlopen. Het waterschap zal in gesprek gaan met de indiener om te evalueren of het afgestemde participatieproces nog toereikend is en op welke aspecten optimalisatie nodig is.
7.12	Indiener constateert dat het tekenwerk van bijlage B ter hoogte van dijkvak 10 van de “water delen” gebaseerd is op de BGT kaart en dat de BGT kaart geactualiseerd is naar de laatste situatie (2025) ter plaatse maar dan enkel voor de “waterdelen”. De terreindelen van het terrein van GSV Baarland zijn echter niet aangepast naar de huidige situatie ter plaatse. Gebruik is gemaakt van een oude luchtfoto. Doordat de terreindelen van GSV Baarland niet correct zijn opgenomen is het effect van de dijkverzwaring op het terrein van GSV Baarland onvoldoende in kaart gebracht en is de hiervoor opgenomen dubbelfunctie niet als optie naar voren gekomen. Ten behoeve van het verkennen van maatwerk ter hoogte van GSV Baarland is het volgens de indiener van groot belang om de terreindelen met functie in kaart te brengen en op elkaar af te stemmen. Onder de effectbeoordeling zou dan het effect op de omgeving aangepast moeten worden naar rood voor wat betreft de kansrijke oplossing 1. Volgens de indiener is dus niet enkel de legger die niet aansluit bij de daadwerkelijke situatie ter plaatse. Ter ondersteuning van de zienswijze heeft de indiener een voorbeeld van de afwijking tussen de legger en de BGT kaart en luchtfoto als bijlage opgenomen. Ook heeft indiener het verschil tussen de waterbergingen op het terrein en de BGT omlijnningen in kaart gebracht.	De BGT kaart is enkel als oriëntatie voor de tekening gebruikt. De dwarsprofielen zijn gegenereerd uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) en op basis van deze dwarsprofielen is de situatie van het ontwerp gemaakt. Voor het detailniveau van deze fase is dit voldoende. Indien nodig wordt in een volgende fase de situatie van de dijk en de terreinen van GSV Baarland digitaal ingemeten, wat als basis wordt gebruikt voor het ontwerp. Het klopt dat een oudere luchtfoto (2024) is gebruikt. Het systeem waarin de tekeningen zijn gemaakt had op dat moment nog niet de beschikking over de recentste luchtfoto. Het effect op de omgeving is bij de kansrijke oplossing 1 (BiWa 1) als rood geclassificeerd. Indiener moet zich ervan bewust zijn dat in de selectie van kansrijke oplossingsrichtingen het detailniveau nog laag is en dat in deze fase nog geen maatwerkoplossingen en inpassing in de omgeving plaatsvinden. Het waterschap zal dit nogmaals extra benadrukken bij de afstemmingsoverleggen met de indiener.
8	<i>Indiener: Het Zeeuwse Landschap (HZL)</i>	

8.1	Komt overeen met zienswijze 9.	Zie beantwoording zienswijze 9.
9	<i>Indiener: ZMF (mede namens Vogelbescherming Nederland)</i>	
9.1	In de NRD wordt verwezen naar het afwegingskader van 17 januari 2025 van Waterschap Scheldestromen, waarin staat dat maatregelen “sober en doelmatig” moeten zijn om in aanmerking te komen voor HWBP-subsidie. Deze termen worden echter te beperkt geïnterpreteerd als “kostenminimalisatie”. Het officiële Stappenplan Sober en Doelmatig Ontwerp van het HWBP benadrukt dat doelmatigheid ook betrekking heeft op ruimtelijke kwaliteit, maatschappelijke meerwaarde en lange termijn effectiviteit. Het stappenplan is bedoeld om ontwerpen te onderbouwen op basis van levensduur, maatschappelijke baten en systeemimpact, niet alleen op initiële kosten. Daarom wordt verzocht het beoordelingskader te herzien en te toetsen op een juiste toepassing van het HWBP-stappenplan. Bovendien wordt gewezen op de samenwerking tussen het HWBP en de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), waarin integrale oplossingen centraal staan die ecologie en waterveiligheid combineren.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.

9.2	Er lopen momenteel meerdere regionale en nationale programma's die gericht zijn op het versterken van de robuustheid en veerkracht van het watersysteem, zoals binnen de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC), de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en de Kaderrichtlijn Water (KRW). Ook wordt gewerkt aan nieuwe Stroomgebiedsbeheerplannen (SBGP) en is het gebied Westerschelde-Saeftinghe aangewezen als Natura 2000-gebied. Indiener pleit ervoor om deze programma's in samenhang te zien, met als gezamenlijk doel een gezond en duurzaam ecosysteem waarin mensen op verantwoorde wijze kunnen leven en werken. Een gezonde natuur vormt de basis van een welvarende regio met ontwikkelkansen en toekomstperspectief. De oproep aan Waterschap Scheldestromen en de Provincie Zeeland is om binnen dit project actief te zoeken naar manieren om positief bij te dragen aan deze lopende programma's.	Het waterschap gaat met Rijkspartners in gesprek over de relatie van de diverse programma's tot de hoogwaterveiligheidsopgave die volgens wettelijke kaders in 2050 gereed moet zijn. Het waterschap heeft aandacht voor een gezond en duurzaam ecosysteem. In de NRD zijn reeds verschillende documenten benoemd, zowel in het onderdeel water als het onderdeel natuur. Deze worden uitgangspunt/randvoorwaarden bij de onderzoeken in het MER, waarin de integrale beoordeling van de effecten wordt opgenomen. Dit betreffen niet alleen negatieve maar zeker ook (potentiële) positieve effecten.
9.3	Indiener stelt dat negatieve effecten op Natura 2000-gebied en Natuurnetwerk Zeeland moeten worden gemitigeerd of gecompenseerd, met versterking van natuurwaarden als uitgangspunt.	De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces. Onderzoek naar mitigatie is vast onderdeel van een MER, eventuele compensatieplicht is wettelijk geregeld.
9.4	Indiener stelt dat het begrip 'sober en doelmatig' in de NRD te beperkt wordt geïnterpreteerd als kostenminimalisatie. Het HWBP-stappenplan legt ook nadruk op ruimtelijke kwaliteit, maatschappelijke meerwaarde en lange termijn effectiviteit. Het beoordelingskader moet worden herzien en getoetst op juiste toepassing van het HWBP-stappenplan.	Zie reactie op zienswijze 9.1
9.5	Indiener stelt dat het hele dijktraject natuurinclusief moet worden ingericht, niet slechts op enkele locaties. Materiaalkeuze, aanleg, onderhoud en beheer moeten natuurinclusief en biodivers zijn.	In het kader van duurzaamheid houdt het waterschap ook rekening met belangen van de natuur. Naast natuur wordt er ook gekeken naar de inpasbaarheid van de dijk in de omgeving, de gebruiksfunctie ervan, materiaalkeuze, aanleg en beheer en onderhoud. Natuur zal daarom niet altijd leidend zijn.

9.6	De Westerschelde is een gebied waar meerdere grote opgaven samenkomen: natuurherstel, vaargeulonderhoud, havenontwikkeling, klimaatadaptatie en waterveiligheid. In de NRD wordt deze context wel benoemd, maar een integrale beoordeling van de cumulatieve effecten van deze projecten ontbreekt. Juist in een ecologisch kwetsbaar en internationaal beschermd gebied is het van belang om niet alleen per project naar effecten te kijken, maar ook naar de optelsom van ingrepen op systeemniveau. Indiener verzoekt daarom om in de MER expliciet aandacht te besteden aan cumulatieve effecten, zowel op natuurwaarden als op landschappelijke kwaliteit en leefomgeving.	De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces. In het MER wordt standaard een integrale beoordeling van de effecten opgenomen, rekening houdend met cumulatie. Dit betreffen niet alleen negatieve maar zeker ook (potentiële) positieve effecten.
9.7	Indiener stelt dat monitoring van effecten essentieel is, zeker bij innovatieve of natuurinclusieve maatregelen, en dat hiervoor een concreet en transparant monitoringsplan moet worden opgesteld.	Dit is (kort) benoemd in paragraaf 5.5 van de NRD. Er zal inderdaad een aanzet voor een evaluatieprogramma en monitoringsplan in het MER worden opgenomen.
9.8	Indiener stelt dat natuurorganisaties structureel betrokken moeten blijven in de verdere uitwerking, uitvoering en evaluatie van het project. Dit kan via een klankbordgroep of participatief ontwerpproces, wat bijdraagt aan draagvlak en benutting van gebiedsspecifieke kennis.	Natuurorganisaties worden zoals nu betrokken in de verdere uitwerking, uitvoering en evaluatie van het project. Dat is nu in de verkenningsfase en zal straks in de planuitwerkingsfase en realisatiefase zijn. De wijze van participatie zal conform de huidige vorm zijn, individueel en in groepsverband.
9.9	Indiener stelt dat de wisselpoldervariant moet worden voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit voor een ecologisch-inhoudelijke toetsing.	De effecten van wisselpolders (voor en nadelen) moeten in algemene zin nader worden onderzocht, ook op thema natuur. Wisselpolder is in zeef 1 afgevallen, het punt van de indiener is daarom niet aan de orde. Zie thema wisselpolder voor de inhoudelijke reactie van het waterschap.

9.10	Indiener verzoekt indien wisselpolder binnen de huidige NRD niet mogelijk is, het betreffende dijktraject tijdelijk uit de besluitvorming te nemen voor aanvullende verkenning.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.
10	Indiener: Geanonimiseerd	

10.1	Indiener is eigenaar van een recreatiewoning en richt zich specifiek tot dijkvakken 12 en 13. Voorkeur van de indiener gaat uit naar een oplossingsrichting buitendijkse zijde en plaatsing van een damwand om de impact op de aangrenzende woningen, tuinen en het dagelijks woongenot te beperken.	Onder de kansrijke oplossingsrichtingen bevinden zich ook nog oplossingsrichtingen die de voorkeur van de indiener hebben. Als gekozen wordt voor een variant die qua ruimtebeslag veel impact op de landzijde van de dijk heeft, wordt dit ingepast, waarbij de inpassing mogelijk een positieve impact heeft op de leefbaarheid aan de binnenzijde van de dijk.
10.2	Indiener geeft aan dat de oplossingsrichting binnendijkse grondoplossing zeer ingrijpende gevolgen heeft voor zijn woning en die van de bewoners aan de Landingsweg 3 t/m 17. Een deel van de tuin moet dan worden ingeleverd, dat is onaanvaardbaar.	Impact van de dijkversterking op de percelen van de bungalows neemt het waterschap mee in de afweging van de kansrijke oplossingsrichtingen.
10.3	Indiener geeft aan dat de tuin niet alleen een esthetische en emotionele waarde heeft, maar ook een natuurlijke buffer vormt tegen geluid en inkijk. Als de dijk wordt verhoogd en dichterbij de woning komt te liggen zal dat zijn privacy nog verder aantasten.	Op dit moment zijn er nog meerdere kansrijke oplossingsrichtingen ter hoogte van het perceel van indiener. De impact van de dijkversterking wordt meegenomen in de afweging van de kansrijke oplossingsrichtingen. Na het kiezen van een VKA moet dit zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke kwaliteit en leefomgeving niet achteruit zal gaan of wordt gemitigeerd.
10.4	Indiener constateert dat de overlast (meer verkeer) sinds de vorige dijkversterking aanzienlijk is toegenomen en stelt daarom voor om bij de toekomstige inrichting van de dijk de toegangsweg naar Brasserie De Landing niet meer van oost naar west te laten lopen, maar van west naar oost met de Zeedijk als eenrichtingsweg voor bestemmingsverkeer. De mogelijke route zou volgens de indiener zijn via de Langepolderweg lopen, linksaf de St. Jacobspolderweg in en daarna Linksaf de Zeedijk op, komend vanaf de uienfabriek. Hiermee wordt de belasting van de camping en het bungalowpark aanzienlijk verminderd.	Na het kiezen van een VKA moet dit zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving niet achteruit zal gaan, maar er wordt ook gekeken naar verkeersaspecten en daaraan gerelateerde hinder. Deze suggestie neemt het waterschap daarbij mee.
10.5	Indiener constateert dat de NRD onvoldoende aandacht besteedt aan de gevolgschade per oplossingsrichting. Te denken is aan de mogelijke effecten op: -het grondwaterpeil; -de bestaande tuinbeplanting; -funderingen en bodemplaten van de woningen; -risico's op verzakkingen en scheurvorming in gebouwen. Daarom verzoekt de indiener om per oplossingsvariant bovengenoemde punten expliciet te onderbouwen.	Het waterschap houdt in het ontwerpproces rekening met raakvlakken en raakvlakgebieden die niet direct binnen de uitvoeringslocaties vallen. Genoemde aspecten vallen onder het geohydrologische onderzoek. Er wordt daarbij zeker gekeken naar de gevolgen van de uit te voeren werkzaamheden voor de omgeving. Waterschap zal daarbij focussen op mogelijke risico's en deze inschatten en daar waar nodig dieper op ingaan.

10.6	Indiener verzoekt om een schouw voorafgaand aan de werkzaamheden te laten uitvoeren zodat eventuele schade die ontstaat aantoonbaar is en ook naar tevredenheid kan worden hersteld.	In een later stadium zal middels een risicoanalyse bepaald worden van welke gebouwen een vooropname zal worden gedaan aan de hand van invloedssfeer, risico's en waar eventuele trillingsmeters geplaatst moeten worden.
11	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
11.1	Indiener stelt dat de variant wisselpolder ten onrechte is afgefallen en alsnog in het MER onderzocht moet worden.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden.

		Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.
11.2	Indiener stelt dat wisselpolders een betere 'verzekering' vormen voor de regio Zuid-Beveland dan dijkverzwaring, en dat financiële scenario's hierover al beschikbaar zijn.	Gezien het innovatieve karakter van een wisselpolder zijn er nog veel onzekerheden. Over de effecten, van een wisselpolder kan geen uitspraak gedaan worden omdat deze niet of nog onvoldoende onderzocht zijn.
11.3	Indiener stelt dat CO ₂ -beprijzing en benchmarking kunnen worden ingezet om de milieuprestaties van wisselpolders inzichtelijk te maken.	Het waterschap neemt dit ter kennisgeving aan.
11.4	Indiener stelt dat wisselpolders bijdragen aan de zoetwaterhuishouding en daarmee perspectief bieden voor toekomstbestendige landbouw in Zeeland.	Gezien het innovatieve karakter van een wisselpolder zijn er nog veel onzekerheden. Over de effecten, van een wisselpolder kan geen uitspraak gedaan worden omdat deze niet of nog onvoldoende onderzocht zijn.
11.5	Indiener stelt dat wisselpolders kansen bieden voor praktijkgericht onderwijs en onderzoek op het gebied van klimaat, natuur en voedselvoorziening.	Het waterschap onderschrijft dit. Daarom zal voor de periode Zeeland 2050 onderzoek gedaan worden naar innovatieoplossingen. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden.
11.6	Indiener stelt dat wisselpolders bijdragen aan natuurherstel in de Westerschelde zonder dat sprake is van ontpoldering, waardoor maatschappelijke weerstand beperkt blijft.	Of er wel/ geen sprake is van ontpoldering in het geval van een wisselpolder is een vraag die voor het waterschap nog niet beantwoord is.
11.7	Indiener stelt dat wisselpolders passen binnen de visie van "Deltawerken 2.0" zoals benoemd in het Startdocument Toekomstperspectief Zeeland 2050.	Zie reactie op zienswijze 11.1
11.8	Indiener geeft aan overtuigd te zijn dat natuur, stedenbouw en landbouw niet onderling strijdig hoeven te zijn. Dat die drie elkaar juist kunnen helpen en versterken. Indiener ziet een wisselpolder als een harmonieus samenspel tussen landbouw, natuur en kustverdediging voor steden en dorpen.	Het waterschap neemt dit ter kennisgeving aan.
11.9	Indiener doet de oproep om bij de keuze voor een wisselpolder ook direct te starten met rechten van de natuur voor de wisselpolder. De stichting Rechten van de Natuur heeft voldoende expertise om samen met beleidsmakers, bestuurders en verschillende (ervarings)deskundigen zoals ecologen, agrariërs, vissers en anderen het gesprek aan te gaan wat de waarde is van het toekennen aan rechten aan de wisselpolder. De stem van de natuur is vastgelegd in veel (Europese) verdragen wetgeving en toch gaat het slecht met	Het waterschap geeft geen invulling aan nader onderzoek naar een wisselpolder (o.i.d.) in projecten die in voorbereiding zijn. Nader onderzoek naar de effectiviteit van een wisselpolder, subsidiabiliteit en cofinanciering heeft een negatief effect op de projectplanning en daardoor ook op de opgave waar het waterschap voor gesteld staat. Het waterschap ziet daardoor geen ruimte voor pilots, zoals wisselpolders, binnen de projecten die momenteel in voorbereiding zijn.

	onze natuur en onze Deltawateren. Indiener geeft aan hierover graag in gesprek te gaan.	
12	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
12.1	Indiener merkt als Duitstalige bewoner op dat de NRD qua taal en inhoud moeilijk toegankelijk is. NRD is moeilijk te begrijpen voor niet nederlandstalige burgers, vooral met betrekking tot gespecialiseerde terminologie en technische details. Indiener zou een meertalige presentatie zeer op prijs stellen.	Het waterschap heeft de verplichting om zo duidelijk mogelijk te communiceren en doet dit in de voorkeurstaal van zijn ingezetenen, dat is Nederlands.
12.2	Indiener heeft als belangrijkste bezwaar de geplande verkeersroute. In de huidige situatie bestaat de mogelijkheid dat de nieuwe weg dichterbij de tuin komt. Indiener is eigenaar van een recreatiewoning en ondervindt nu al een aanzienlijke toename van verkeer, lawaai en luchtvervuiling (uitlaatgassen). Een verdere uitbreiding van de rijbaan zou de levenskwaliteit van de indiener merkbaar verslechteren.	Na het kiezen van een VKA moet e.e.a. zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke en leefomgevings kwaliteit van de omgeving niet achteruit zal gaan. Dit zal worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces en in het MER.
12.3	Indiener wil ook dat er rekening wordt gehouden met de volgende punten: - Een nulmeting van ons eigendom om eventuele toekomstige schade op een begrijpelijke manier te kunnen documenteren. - Het behoud van onze privacy in de tuin - ook na uitvoering van de maatregel. - Het overwegen van een alternatieve oplossing voor de oprit naar de dijk, idealiter op een andere locatie, die niet alleen gunstig zou zijn voor ons, maar ook voor de veiligheid van talloze toeristen en voetgangers.	De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces en in het MER. In een later stadium zal middels een risicoanalyse bepaald worden van welke gebouwen een vooropname zal worden gedaan adhv invloedsfeer, risico's en waar eventuele trillingsmeters geplaatst moeten worden.
12.4	Indiener vertrouwt erop dat het Waterschap Scheldestromen (initiatiefnemer) een oplossing kiest die voor direct aan de dijk wonende eigenaren het meest acceptabel is.	Het waterschap houdt rekeningen met verschillende belangen, conform het Afwegingskader.
13	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	

13.1	Indiener constateert op basis van de voorlopige plannen dat de dijkvoet wel heel erg dicht bij zijn achtertuin komt, wat leidt tot meer overlast (stank, geluid verkeersdruk, verkeersonveiligheid). Er wordt nu harder gereden dan toegestaan en dat er hierop niet gehandhaafd wordt. Daarnaast komt de bevoorrading van de Landing via de dijk dan ook heel dichtbij (grote vrachtwagens die boven niet kunnen keren en dus achteruit de toerit af moeten). Indiener vindt het daarom niet wenselijk dat de weg achter de recreatiewoningen blijft bestaan. Ook de weg verplaatsen naar bovenop de dijk maakt de hinder groter, ook niet wenselijk. En stelt daarom voor de Landingsweg bij de zeedijk af te sluiten en hier een weg voor alleen bestemmingsverkeer van te maken. Het doorgaande verkeer kan via de Langepolderweg, zo ook de bevoorrading van de Landing. Die weg zal dan geschikt gemaakt moeten worden voor vrachtwagens. Verder stelt de indiener voor de toerit naar de Landing te verleggen voorbij het vogelreservaat en het keren door vrachtauto's boven op de dijk mogelijk te maken.	Overlast van de weg onderaan de dijk is een punt van aandacht in de verkenningsfase van de dijkversterking. Na het kiezen van een VKA moet dit zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke en leefomgevingskwaliteit van de omgeving wordt geborgd. Als er een VKA gekozen wordt dat ruimte nodig heeft aan de binnenzijde van de huidige dijk bestaan er ook kansen om de bestaande weg aan te passen.
13.2	Indiener geeft aan zijn erfgrens met het waterschap te delen en zijn daarom buren en verwacht van het waterschap dat hij als volwaardige belanghebbende buur wordt geaccepteerd. Zodat problemen en meningsverschillen aan de keukentafel met een kop koffie naar redelijkheid en billijkheid wordt opgelost.	Het waterschap houdt rekeningen met verschillende belangen, conform het Afwegingskader. Waar nodig stemt het waterschap middels keukentafelgesprekken de raakvlakken met belanghebbenden af. Zie hiervoor het participatieproces van het Waterschap.
13.3	Indiener geeft aan dat als er bulldozers en ander zwaar materiaal naast zijn achtertuin aan het werk zijn, dat er dan geen sprake meer is van recreëren. Indiener verwacht van het waterschap dat er een gelijkwaardige woning aan hem beschikbaar wordt gesteld om, in alle rust te kunnen recreëren.	Belanghebbenden die schade ondervinden als gevolg van de dijkversterking kunnen een verzoek om nadeelcompensatie indienen via de volgende link: https://scheldestromen.nl/nadeelcompensatie-schadevergoeding
13.4	Indiener verzoekt om geen los zand bv., in de vorm van een kustduin, te gebruiken, zelfs nu ondervindt hij last van overwaaiend zand.	Het waterschap houdt rekeningen met verschillende belangen, conform het Afwegingskader. Hinder door zandverstuiving tijdens uitvoering en/of in de definitieve situatie neemt het waterschap daarin mee.
13.5	Indiener wil ook graag dat er een zgn. nulmeting gedaan wordt, door een neutrale bouwkundige, voordat de werkzaamheden gaan beginnen, op kosten van het Waterschap.	In een later stadium zal middels een risicoanalyse bepaald worden van welke gebouwen een vooropname zal worden gedaan aan de hand van invloedsfeer, risico's en waar eventuele trillingsmeters geplaatst moeten worden.

13.6	Indiener stelt de vraag waarom er niet het zand, voor de dijkverzwaring, uit de bodem van de polder wordt gehaald? Zoals gebruikelijk bij de aanleg van wegen. De dan ontstane zandwinplas kan gebruikt worden voor recreatie, er is een grote plas water, bomen eromheen, zwembad, strandje, camping, schoon water. En als er weinig ruimte is dan kan polyester (kunsthars met glas bewapening) een goede toevoeging zijn aan de bestaande materialen. Volgens de indiener kan de bewapening worden aangepast aan de krachten die erop komen. De soortelijke massa is nagenoeg gelijk aan beton, maar de constructie kan veel lichter dan bij beton. Heeft een grote elasticiteitsmodules.	Het waterschap kijkt naar mogelijkheden om "gebiedseigen materiaal" toe te passen voor de dijkversterking. Daarbij hoeft inderdaad geen zand en klei van elders aangevoerd te worden. Het winnen van gebiedseigengrond kan de natuurwaarden verbeteren op de winlocatie. Het is inderdaad ook mogelijk om daar de recreatieve waarden mee te verbeteren. Dit idee neem het waterschap mee. Ook houdt het waterschap rekening met de suggestie voor het toepassen van andere materialen dan zand en klei. Hierbij is mogelijke milieu impact en uitbreidbaarheid in de toekomst wel een belangrijk aandachtspunt.
14	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
14.1	Indiener is eigenaar van een recreatiewoning aan de Landingsweg en verblijft er zeer regelmatig van eind mei tot half september verblijven. Daarnaast verhuurt de indiener zijn woning. De huidige weg wordt volgens de indiener intensief gebruikt (motor, old-timers, solexen, quads, zware vrachtwagens) en er wordt harder dan 30 km/uur gereden. Indiener geeft aan voor de rust te komen en stelt daarom voor om de huidige weg ter hoogte van de vakantiewoningen te verleggen (met duidelijke omleidingen) en verkeersdrempels te plaatsen.	Overlast van de weg onderaan de dijk is een punt van aandacht in de verkenningsfase van de dijkversterking. Na het kiezen van een VKA moet dit zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke en leefomgevingskwaliteit van de omgeving wordt geborgd. Als er een VKA gekozen wordt dat ruimte nodig heeft aan de binnenzijde van de huidige dijk bestaan er ook kansen om de bestaande weg aan te passen.
15	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
15.1	Indiener is eigenaar van een recreatiewoning en verhuurt als eigenaar een andere recreatiewoning. De toegang tot het recreatiepark, waaronder het perceel van indiener, verloopt via de Landingsweg en via de weg over de Zeedijk. Volgens indiener heeft gemeente Borsele in een formele zienswijze aangegeven dat overdracht van de Landingsweg aan de campingeigenaar niet aan orde is. Maar indiener heeft nu vernomen dat hierover opnieuw overleg heeft plaatsgevonden en ontvangt daarom de bevestiging van de status van dit traject. En wil als belanghebbende tijdig geïnformeerd worden bij eventuele beleidswijzigingen. Daar dit mogelijk relevant is in het kader van het dijkversterkingsproject.	De huidige status is dat overdracht van de Landingsweg aan de campingeigenaar niet aan de orde is. Bij eventuele beleidswijzigingen worden de belanghebbenden door de verantwoordelijke wegbeheerder geïnformeerd.
15.2	Indiener acht het van groot belang er op voorhand op te wijzen dat het verlies van tuinruimte of privacy door dijkversterking en wegeaanleg de gebruikswaarde en bewoonbaarheid van haar recreatiewoning ernstig aantast. Voor indiener geldt: geen tuin = geen woning.	Het waterschap houdt rekening met het aangehaalde punt van indiener. Vertrekpunt voor het ontwerp is dat de grenzen van de bestaande tuinen gerespecteerd worden en

		enkel in onoverkomelijke gevallen zal met indiener nadere afstemming plaatsvinden.
15.3	Indiener geeft aan dat het effect van het project op de recreatiewoningen nauwkeurig in kaart dient te worden gebracht, omdat de gevolgen hiervan groot zijn. Hierbij moet worden opgemerkt dat het weliswaar gaat om een recreatieve bestemming, er geen beperkingen zijn voor de aanwezigheid van eigenaren (behoudens het verbod op permanent verblijf). De recreatiewoningen zijn dan ook gedurende het gehele jaar in wisselende mate van bezetting bewoond voor langere perioden. Deze wijze van gebruik (grenzende qua belang aan reguliere bewoning) dient een rol te spelen in het uit te voeren onderzoek.	Het waterschap zal voor de uitvoeringsfase rekening moeten houden met vele verschillende voorwaarden om te kunnen/mogen werken aan de dijken. Daarbij zullen verschillende belangen moeten worden afgewogen, maar het werk zal altijd uitgevoerd moeten worden. Dat daarbij op bepaalde momenten in het jaar meer overlast zal zijn is onoverkomelijk. Uitgangspunt is dat de overlast naar omgeving zo minimaal mogelijk moet zijn.
15.4	Indiener heeft een recreatiewoning die al vele jaren in haar bezit is en al vanaf de start van het park in familiebezit is geweest. Het is dan ook voor de indiener van groot belang dat de woning in goede staat blijft. Maar aan de mogelijke schade die kan ontstaan door de ontwikkeling bij de diverse varianten wordt nauwelijks aandacht besteed. Dat zou wat de indiener betreft één van de aspecten dienen te zijn wat in detail moet worden uitgewerkt en van doorslaggevend belang is bij de keuze voor een variant. Waarbij het voor zich spreekt dat daarbij onderzocht moet worden hoe de kans op schade zo beperkt mogelijk kan worden gehouden.	Schade aan omliggende bebouwing mag niet ontstaan. Dit maakt onderdeel uit van het afwegingskader. Tijdens de planuitwerkingsfase en realisatiefase wordt toegewerkt naar een uitvoeringsmethode en bijbehorende monitoring die de kans op schade aan bebouwing in de omgeving zo klein mogelijk maakt. In een later stadium zal middels een risicoanalyse bepaald worden van welke gebouwen een vooropname zal worden gedaan adhv invloedsfeer, risico's en waar eventuele trillingsmeters geplaatst moeten worden.

15.5	Indiener signaleert dat de weg over de Zeedijk in toenemende mate wordt gebruikt voor doorgaand verkeer, waaronder zwaar materieel, hetgeen haaks staat op de recreatieve aard van het gebied én de ligging binnen het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe. De toename is dusdanig groot dat er gesproken kan worden over een verdubbeling sinds de oprichting van het recreatiepark. Het inmiddels aanzienlijke aantal verkeersbewegingen zorgt voor veel overlast (geluidsbelasting, gevolgen luchtkwaliteit en verkeersveiligheid). Indiener verzoekt daarom nadrukkelijk om: - Onderzoek naar een alternatieve ontsluitingsroute buitenom het recreatiegebied, ter beperking van overlast en ter bescherming van de leefomgeving. Laat het verkeer onderlangs de Zeedijk rijden richting Top Onion, en vervolgens afbuigen bij de radarinstallatie naar de Langepolderweg. Dit ontlast het park en de recreatiewoningen, behoudt de dijkbeleving, en biedt een verkeersveilige oplossing; - Heroverweging van de huidige oprit naar de brasserie (richting oost-west), met als alternatief een route in west-oost richting, te beginnen bij het Natura 2000-gebied; - Structurele herinrichting van de verkeersstructuur in het licht van toekomstige regionale ontwikkelingen, zoals de mogelijke bouw van een nieuwe kerncentrale in Borssele; - Een verkeerstelling uit te voeren in het hoogseizoen (zomerperiode) om de verkeersbewegingen goed in kaart te brengen. Die zou dan direct tussen sloten bij de oprit van het recreatiepark en voorbij de oprit naar het recreatiepark moeten plaatsvinden voor een deugdelijke telling. - Betrokkenheid van de inwoners van Hoedekenskerke, die reeds klachten hebben geuit over verkeersdrukke.	Overlast van de weg onderaan de dijk is een punt van aandacht in de verkenningsfase van de dijkversterking. Na het kiezen van een VKA moet dit zodanig ingepast worden dat de ruimtelijke en leefomgevingskwaliteit van de omgeving wordt geborgd. Als er een VKA gekozen wordt dat ruimte nodig heeft aan de binnenzijde van de huidige dijk bestaan er ook kansen om de bestaande weg aan te passen. Momenteel worden er verkeerstellingen uitgevoerd. Er zijn reeds verschillende avonden geweest en de omgeving zal nog meermaals nader geïnformeerd worden, waarbij inwoners hun mening kunnen laten horen. De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces en in het MER.
------	--	--

15.6	Indiener merkt ten aanzien van de NRD het volgende op: - P. 20/45 verbreding Zeedijkroute: De voorgenomen verbreding van de Zeedijkroute roept vragen op over het concrete ruimtebeslag en de impact op het perceel van cliënt. Zoals voorgaand al benoemd is juist een alternatieve ontsluitingsroute gewenst, een verbreding heeft het tegenovergestelde effect. In deze fase is het in ieder geval vereist dat dit plan verder wordt uitgewerkt en de gevolgen worden onderzocht, eerder kan onmogelijk een deugdelijke afweging worden gemaakt. - P. 20/45 Herontwikkeling van de camping Scheldeoord: Indiener wenst te benadrukken dat de verkeersgevolgen van deze ontwikkeling in kaart dienen te worden gebracht voordat dit als kans wordt meegenomen. - P. 20/45 Inpassingsopgave: Indiener vindt dat dit het moment is om de bestaande infrastructuur fundamenteel te heroverwegen. Hieromtrent wordt verwezen naar wat al naar voren is gebracht omtrent de verkeerssituatie en overlast. - P. 38/45 Betrokken partijen: Onder de rubriek “overige betrokkenen” ontbreken de recreatiewoning-eigenaren. Indiener verzoekt om expliciete vermelding van deze categorie belanghebbenden.	- Verbreding Zeedijkroute: betreft de route tussen Hoedekenskerke en de radartoren - Herontwikkeling camping Scheldeoord: dit is alleen van toepassing als er gekozen wordt voor een oplossing die binnenwaarts ruimtebeslag heeft. In dat geval wordt het hele gebied, inclusief de infrastructuur, beschouwd. - Als gekozen wordt voor een oplossing die binnenwaarts ruimtebeslag heeft zal ook de infrastructuur beschouwd worden - De recreatiewoning-eigenaren zijn als belanghebbenden betrokken bij het participatieproces, net zoals meerdere belanghebbenden betrokken zijn. Dit hoeft niet expliciet vermeld te worden. De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces en in het MER
------	---	--

15.7	Indiener merkt ten aanzien van de ontwerpnota mogelijke oplossingsrichtingen het volgende op: - P. 77/123 cultuurhistorische elementen: indiener hecht aan het behoud van cultuurhistorische elementen op en rond de dijk, mede in verband met toekomstige regionale ingrepen (zoals het hoogspanningsstation en de kerncentrale). Aan dit onderwerp inzake de afweging dient gepast gewicht te worden toegekend in context bredere ontwikkelingen. - P. 88/123 verkeersroute Zeedijk: De geplande nieuwe verkeersroute over de Zeedijk is voor indiener niet acceptabel. Geluidsoverdracht op de dijk is in de huidige situatie al zo fors, dat gesprekken van passanten letterlijk te horen zijn in de tuin van de indiener. Dit aspect dient zorgvuldig te worden onderzocht en zwaar te wegen bij de te maken afweging. - P. 94/123 dempen watergang: Indiener maakt zich ernstige zorgen over het dempen van de watergang nabij haar perceel. Risico's op verzakking, wateroverlast en verlies van drainagecapaciteit zijn onvoldoende benoemd. Dit dient alsnog in veel groter detail te worden uitgewerkt en inzichtelijk gemaakt, waaronder begrepen aandacht aan de noodzaak en mogelijke mitigerende maatregelen. - P. 98/123 Verkeer: Indiener verzoekt om meer feitelijke informatie over de eigendomssituatie en toekomstige functie van de Landingsweg en de Zeedijk. Deze relevante aspecten komen voornamelijk onvoldoende terug bij de beoordeling van de oplossingsrichtingen en hebben potentieel verstrekende gevolgen. De reikwijdte van het onderzoek dient hieromtrent te worden uitgebreid. - P. 102/123-124 wonen en woongenot: Hoewel recreatiewoningen formeel geen woonbestemming hebben, mag indiener conform gemeentelijke regels jaarrond recreëren. Deze feitelijke gebruikssituatie dient in de belangenafweging te worden meegewogen. Het belang van de eigenaren/gebruikers van de recreatiewoningen komt onvoldoende tot haar recht (in paragraaf 5.5.1.) indien deze bijzondere situatie buiten beschouwing wordt gelaten, daar het jaarrond en intensief toegestane gebruik op recreatiepark Scheldeoord in veel opzichten gelijk te stellen met wonen. Waarbij als concreet voorbeeld het opstuivend zand kan worden genoemd dat zal kunnen zorgen voor structurele hinder. Dit aspect wordt alleen benoemd in het kader van de beperkte uitleg van	- Cultuurhistorie maakt onderdeel uit van het afwegingskader. In het kader van de dijkversterking houdt het waterschap hier rekening mee - Bij een oplossingsrichting buitendijks of binnen het huidige ruimtebeslag (constructief) zal de huidige verkeersroute niet wijzigen. Bij een oplossingsrichting die binnenwaarse ruimte nodig heeft, wordt de infrastructuur in het plan betrokken en kan deze verbeteren. Een eventuele toename van verkeersintensiteit en -hinder ten gevolge van de dijkversterking mag niet plaatsvinden of moet worden gemitigeerd. - Als dempen van de watergang aan de orde is, wordt dat gedetailleerd uitgewerkt in de planuitwerkingsfase, waarbij negatieve gevolgen voor de omgeving uitgesloten moeten zijn en tijdens de realisatie ook gemonitord zullen worden. - Eigendomssituatie van de Landingsweg en de Zeedijk is nog te specifiek voor de huidige fase. Als het gekozen VKA invloed zou hebben op de infrastructuur, dan zal hier naar gekeken worden tijdens de planuitwerkingsfase. - Het waterschap zal voor de uitvoeringsfase rekening moeten houden met vele verschillende voorwaarden om te kunnen/mogen werken aan de dijken. Daarbij zullen verschillende belangen moeten worden afgewogen, maar het werk zal altijd uitgevoerd moeten worden. Dat daarbij op bepaalde momenten in het jaar meer overlast zal zijn is onoverkomelijk. Uitgangspunt is dat de overlast naar omgeving zo minimaal mogelijk moet zijn. - Er is een inventarisatie gedaan van kabels en leidingen. Het waterschap benut deze gegevens om te komen tot een goede uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces. Daar waar woningen geraakt zouden worden of een ander raakvlak zou zijn met een woning, zal nadere afstemming plaatsvinden met indiener.
------	---	--

wonen, terwijl dit vergaande gevolgen heeft voor het verblijf op het recreatiepark. Zo dient naar oordeel van de indiener dit aspect ook voor deze locatie te worden onderzocht, waaronder begrepen de mogelijkheid tot mitigerende maatregelen waarmee het nadeel zoveel mogelijk kan worden beperkt.

- P. 107/123 kabels en leidingen: Bij kruising van leidingen wordt onvoldoende inzicht gegeven in welke woningen geraakt worden. Indiener verzoekt om een kaart met details te verstrekken en te betrekken bij het onderzoeken van de alternatieven.

15.8	Ten aanzien van de uiteindelijke realisatie van het project wil indiener het Waterschap Scheldestromen (initiatiefnemer) uitdrukkelijk vragen de navolgende punten in acht te nemen: - Het zoveel mogelijk mijden van het vakantieseizoen voor uitvoering van werkzaamheden; - Een bouwkundige vooropname (schouw) van de woning van cliënt (en anderen); - Plaatsing van trillingsmeters en zonodig het treffen van tijdelijke drainagemaatregelen tijdens de werkzaamheden. - Bij mogelijke gevolgen voor de grondwaterstand de situatie langdurig monitoren (voor en na de werkzaamheden) met peilbuizen.	Het waterschap zal voor de uitvoeringsfase rekening moeten houden met vele verschillende voorwaarden om te kunnen/mogen werken aan de dijken. Daarbij zullen verschillende belangen moeten worden afgewogen, maar het werk zal altijd uitgevoerd moeten worden. Dat daarbij op bepaalde momenten in het jaar meer overlast zal zijn is onoverkomelijk. Het waterschap streeft ernaar de overlast zo veel als mogelijk te beperken. Tijdens de planuitwerkingsfase en realisatiefase wordt toegewerkt naar een uitvoeringsmethode en bijbehorende monitoring die de kans op schade aan bebouwing in de omgeving zo klein mogelijk maakt. In een later stadium zal middels een risicoanalyse bepaald worden van welke gebouwen een vooropname zal worden gedaan adhv invloedsfeer, risico's en waar eventuele trillingsmeters geplaatst moeten worden.
15.9	Indiener constateert na het bestuderen van de stukken dat enkele aspecten onvoldoende duidelijk zijn geworden, dit dient volgens de indiener in het vervolg van de procedure uiteraard inzichtelijk te zijn: - Er wordt geen of tenminste onvoldoende inzicht geboden in de keuze voor versterking van bepaalde dijkvakken. Waarom worden bepaalde dijkvakken niet versterkt? Speelt intensief gebruik, zoals zwaar verkeer of motorcross, daarin een rol? De keuze hiervoor dient inzichtelijk te worden gemaakt en gemotiveerd, eveneens in relatie tot de dijkvakken waar wel sprake is van een versterking. - Uit de stukken kan onvoldoende worden opgemaakt hoe de aansluiting tussen dijkvak 12 en 13 ruimtelijk en verkeerskundig wordt opgelost	De opgave (waar de dijk versterkt moet worden en welke faalmechanismen verbeterd moeten worden) is bepaald door het waterschap binnen de wettelijke beoordelingsronde 2017-2023 van de primaire keringen. De resultaten van de wettelijke beoordeling zijn in te zien via het waterveiligheidsportaal (www.waterveiligheidsportaal.nl). In aanloop naar de dijkversterking zijn nauwkeurigere analyses uitgevoerd in de veiligheidsanalyse. De resultaten van deze veiligheidsanalyse zijn verwerkt in de opgave die het waterschap in 2024 gepresenteerd heeft bij diverse informatiebijeenkomsten. De opgave wordt bepaald door het (verwachte) jaar van afkeur; het jaar waarin de dijk niet meer zal voldoen aan de wettelijke waterveiligheidsnorm. Alle delen van de Westerscheldedijk die versterkt moeten worden om in 2050 het gehele normtraject N30-3 te laten voldoen aan de ondergrens van de overstromingskans zijn sowieso opgenomen in de projectscope. Daarnaast zijn delen van het normtraject N30-3 die, gezien de ligging en jaar van afkeur, logisch zijn om gelijktijdig te versterken ook meegenomen. Deze aanvullende opgave is relatief beperkt ten opzichte van de noodzakelijk versterkingsopgave. De wijze van gebruik van de dijk is niet meegenomen in het bepalen van de versterkingsopgave.

		In de planuitwerkingsfase zal onder meer aandacht besteed worden aan de ruimtelijke inpassing (inclusief wegenstructuur) van de dijk in de omgeving, waaronder ook tussen dijkvak 12 en 13.
15.10	Indiener verzoekt om als volwaardig belanghebbende te worden aangemerkt in de verdere besluitvorming en haar belangen een volwaardige rol zullen spelen in het onderzoek en de uiteindelijke afweging. Waarbij met de juiste keuzes het voorliggende project zo kan worden vormgegeven dat de nadelen beperkt zijn en er aanzienlijke kwaliteitswinst mee kan worden bereikt. Indien blijkt dat onvoldoende rekening wordt gehouden met zijn belangen, behoudt de indiener zich nadrukkelijk het recht voor om nadere juridische stappen te ondernemen, waaronder bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures.	Alle (niet-)belanghebbenden hebben de mogelijkheid op inspraak, het bijwonen van info-avonden of vergaren van algemeen gedeelde informatie over het project. Daar waar nadere afstemming met een belanghebbende nodig is naar aanleiding van een knelpunt of een te maken afweging die direct betrekking heeft op de betreffende belanghebbende, zal daarmee contact gezocht en afgestemd worden.
16	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
16.1	Komt overeen met zienswijze 3, 5 en 26	Zie beantwoording zienswijze 3, 5 en 26
17	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	

17.1	Indiener stelt dat in de huidige NRD wisselpolders te vroeg afvallen, terwijl dit traject één van de weinige plekken is waar direct kansen liggen voor wisselpolders én herstel van biodiversiteit met slikken en schorren mogelijk en wenselijk is. De Westerschelde is van oudsher een dynamische rivier met unieke natuurwaarden. In veel delen van Zeeland is die dynamiek verloren gegaan en daarmee staat de unieke biodiversiteit. Juist nu, met grote opgaven rond klimaat, waterveiligheid en natuurherstel, is het van belang om te kijken hoe techniek en natuur sámen kunnen werken om onze leefomgeving en biodiversiteit duurzaam te herstellen. Als er nu gekozen wordt voor een versterking zonder ruimte voor wisselpolders of natuurherstel, zijn kansen in dit gebied voor decennia verkeken. Herstel wordt dan vrijwel onmogelijk, want de investeringen zijn dan al gedaan. Indiener stelt voor wisselpolders nu niet af te laten vallen en als volwaardige optie op te nemen in de verdere verkenning, bijvoorbeeld in de vorm van een pilot in een deelgebied zoals bij Hoedekenskerke.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.
17.2	Indiener stelt voor meer ruimte te maken voor natuurherstel binnen het project, met het oog op de ecologische gezondheid van de Westerschelde.	Het waterschap zal in het MER onderzoeken op welke manier de dijkversterking bij kan dragen aan natuurdoelen.

17.3	Indiener stelt voor in te zetten op oplossingen die waterveiligheid, natuur, landbouw en leefbaarheid combineren, in plaats van ze tegenover elkaar te zetten.	Deze onderdelen hebben een belangrijke plaats in het afwegingskader van het waterschap. Waar het mogelijk is om deze te combineren zal het waterschap dat zeker doen.
18	<i>Indiener: Windpark Willem-Annapolder</i>	
18.1	Voor de indiener is de Weg langs de Zeedijk de enige geschikte route om met exceptie als zwaar transport in de aankomende 30 tot 35 jaar naar het windpark gedurende ieder willekeurige moment (de bouwfase, operationele fase als de ontmanteling van de windturbines) te kunnen komen. Het niet beschikbaar hebben van deze route kan bijzonder grote financiële gevolgen hebben voor het windpark. Daarom wil de indiener zekerheid te hebben over de beschikbaarheid van de enige geschikte route naar het windpark.	Binnen het uitvoeringsontwerp, dat in 2029 wordt opgesteld, zal het waterschap rekening houden met de bereikbaarheid van de windturbines tijdens uitvoering van het project.
18.2	Verder merkt de indiener op dat het beoogde dijkversterkingstracé dwars door de toegangsweg, kraan opstelplaats en (mogelijk ook) fundatie met windturbine heen gaat, waarvoor Windpark WillemAnnapolder II BV onherroepelijke vergunningen heeft gekregen. Ook daarvoor geldt dat wijzigingen daarin bijzonder grote financiële gevolgen kunnen hebben voor het windpark. Tevens dienen de windturbines gedurende de operationele fase bereikbaar te blijven voor onder andere doch niet uitsluitend service, onderhoud, reparaties en inspecties.	Als het VKA invloed heeft op de toegangswegen of kraanopstelplaatsen van de windturbines houdt het waterschap in het definitief ontwerp (2027 - 2028) rekening met een goede inpassing. Tijdens het opstellen van uitvoeringsontwerp (2029) houdt het waterschap rekening met de bereikbaarheid van de windturbines.
18.3	Indiener constateert dat, hoewel er sprake is van een vergunde en daarmee bekende situatie binnen de invloedssfeer van het dijkversterkingsproject, er met de windturbines, bijbehorende infra van Windpark Willem-Annapolder en de bereikbaarheid voor diverse soorten werkzaamheden gedurende de komende 30 tot 35 jaar in het beoogde plan voor dijkverzwaring op geen enkele wijze rekening is gehouden.	De in de zienswijze aangehaalde punten worden meegenomen in de verdere uitwerking/afweging binnen het ontwerpproces. Waar nodig zal hierover nadere afstemming plaatsvinden met indiener en zie 18.2.
18.4	Indiener wilt bindende afspraken met Waterschap Scheldestromen maken over de bereikbaarheid van Windpark Willem-Annapolder en eventuele (voorkomen van) aanpassing van windpark en bijbehorende infrastructuur, eventuele impact op operationele fase, de toekomstige ontmanteling, als ook gedurende eventuele calamiteiten die gedurende de exploitatie van het windpark kunnen ontstaan. Indiener verzoekt daarom het Waterschap Scheldestromen bij verdere uitwerking van de plannen terdege rekenschap te geven van deze feitelijke situatie en voor het vaststellen van een uiteindelijk projectplan te komen tot een overeenkomst tussen Windpark Willem-	Mocht het VKA en/of uitvoeringsmethode gevolgen hebben voor de belangen van de indiener, dan zal het waterschap nadere afspraken maken met de indiener.

	Annapolder II BV en Waterschap Scheldestromen om schades en overlast te voorkomen.	
19	<i>Indiener: Gemeente Kapelle</i>	
19.1	Ten aanzien van dijkvak 1 Kruinophoging en stabiliteits- en pipingberm binnenwaarts merkt de indiener het volgende op: Bij Dijkvak 1 (Smokkelhoek, dijkpaal 292 tot dijkpaal 301) zijn er drie mogelijke oplossingsrichtingen. Een daarvan is Kruinophoging en stabiliteits- en pipingberm binnenwaarts (hierna DVI_BiWa_1). Kijkend naar de tekening van bijlage 3 (Situatie dijkvak 1 BiWa_1) wordt de binnendijk met de watergang behoorlijk verbreed landinwaarts. Dit kan volgens de indiener invloed hebben op de inrichting van het nieuwe bedrijventerrein Smokkelhoek II. In de NRD staat wel dat de ontwikkeling van Smokkelhoek II in het MER wordt meegenomen, maar verder wordt Smokkelhoek II bijna niet genoemd in de oplossingsrichtingen en de NRD. Indiener is van mening dat de ontwikkeling van Smokkelhoek II bij de lijst van bedrijven naast de dijkversterking hoort of anders meer nadrukkelijk als ontwikkeling moet worden meegenomen in het MER. Ook in vergelijking met de onlangs uitgevoerde dijkversterking Hansweert - Schore, is het ruimtebeslag binnendijs veel groter in deze oplossingsrichting. Indiener vraagt daarom om goed naar de gekozen oplossingsrichting van Hansweert - Schore te kijken en deze goed te koppelen aan de toekomstige oplossingsrichting voor dijkvak 1.	Het waterschap heeft in juli-augustus 2025, aan de hand van nieuw aanvullend grondonderzoek, nadere analyses laten uitvoeren voor de benodigde breedte van de pipingberm. De bermbreedte is daarmee kleiner geworden dan in de NRD is gepresenteerd. Het nieuwe grondonderzoek wordt daarna geanalyseerd in relatie tot het ontwerp van dijkversterking Hansweert. De ontwikkeling van Smokkelhoek II wordt meegenomen in het MER.

19.2	Ten aanzien van dijkvak 5 merkt de indiener het volgende op: Voor het dijkvak 5 (Willem Annapolder, Biezelingse Ham, dijkpaal 325,7 tot dijkpaal 330) is gekozen voor stabiliteitsberm binnenwaarts. Dit is ook de enige oplossingsrichting in de NRD. Een van de afgefallen oplossingsrichtingen is een stabiliteitsconstructie. De reden dat deze is afgefallen is omdat deze niet duurzaam is en de aanpasbaarheid niet voldoende is. Dat laatste punt is bij dijkvak 3 (Willem Annapolder windpark, dijkpaal 309,5 tot dijkpaal 323) waarbij een stabiliteitsconstructie wel een mogelijke oplossingsrichting is, helemaal niet meegenomen. Indiener vindt daarom dat de stabiliteitsconstructie ook bij dijkvak 5 moet worden meegenomen in het MER. Ook wordt bij de gekozen oplossingsrichting genoemd dat de agrariërs een deel van hun grond moeten opofferen voor deze dijkversterking. De ervaring bij de dijkversterking Hansweert - Schore is dat het verwerven van de benodigde agrarische gronden een langdurig en moeizaam proces kan zijn. In dat kader denkt de indiener dat het verstandig is om het alternatief met een stabiliteitsconstructie wel mee te nemen in het MER. Het Waterschap Scheldestromen kan dan ofwel de voorkeursoptie beter onderbouwen of heeft een alternatieve optie om de dijkversterking uit te voeren.	De constructieve oplossing in dijkvak 3, die meegenomen is als kansrijke oplossingsrichting, betreft een pipingconstructie. Dit is een relatief lichte en ondiepe constructie. De constructieve oplossing in dijkvak 5, die afgefallen is als kansrijke oplossingsrichting, betreft een relatief zware en diepe damwandconstructie met verankering. Deze is van een andere orde dan de constructie in dijkvak 3, waardoor deze ten opzichte van een grondconstructie duidelijk ongunstig bleek te zijn.
20	<i>Indiener: Gebr. Gresnigt Holding b.v. (Seasun)</i>	

20.1	Indiener is een glastuinbouwbedrijf en constateert ten aanzien van het kassencomplex onjuiste toepassing van beoordelingskader en daarbij behorende effectbeoordeling. Het betreft de volgende aspecten: In bijlage A Ontwerp nota mogelijke oplossingsrichtingen wordt over Seasun gesproken in paragraaf 5.5.2 Landbouw. Indiener kan zich niet vinden in de opzet van de effectbeoordeling van deze paragraaf. Op pagina 92 van bijlage A staat onder andere: "Effectbeoordeling. In de volgende paragrafen is per mogelijke oplossingsrichting, binnenwaartse versterking; buitenwaartse versterking; maatregelen binnen het huidige ruimtebeslag; en systeemmaatregelen, aangegeven wat het effect kan zijn op het landbouwareaal en de bedrijfsvoering van de pachter of eigenaar van de gronden." De glastuinbouwbedrijven van Seasun lijken hierin gelijkgetrokken te worden met bedrijfsvoering op standaard "landbouwarea"l" waar er in Provincie Zeeland ruim honderdduizend hectare van is. De glastuinbouwbedrijven van Seasun betreffen echter hoog technische kasconstructies met daarin een uitgebalanceerd geheel van technische en logistieke systemen. Het is onjuist om deze bedrijven te vergelijken met landbouwgrond waar je met gemak een paar honderd vierkante meter weg kunt halen. In dit kader vraagt de indiener zich dan ook verder af wat er op pagina 92 bedoeld wordt met de zinsnede: "In het zuiden grenzen dijkvak 2 en 3 aan een kassencomplex waar diverse groenten geteeld worden. Negatieve effecten op de bedrijfsvoering als gevolg van een binnendijkse versterking zijn hier niet uit te sluiten." Het kan volgens de indiener niet zo zijn dat het wel of niet verwijderen van een gedeelte van een kassencomplex van Seasun beoordeeld wordt op de zelfde wijze als verder in de alinea wordt gesproken over het mogelijk verwijderen van een aantal aanwezige perenbomen.	Het waterschap ziet het terrein van Seasun als een bedrijf, niet te vergelijken met een akkerland of grasland. Dat is de reden dat in dijkvak 2 een pipingberm als niet-kansrijk wordt gezien, terwijl dat in dijkvak 1 en 3 wel het geval is. Uitgangspunt is dat de kassen van Seasun onaangetast blijven. In de nota Mogelijke Oplossingsrichtingen worden oplossingsrichtingen geanalyseerd die wél een effect hebben op de kassen. Het benoemen daarvan was van belang om de keuze te maken deze oplossingsrichtingen af te laten vallen.
------	--	---

20.2	Indiener merkt op dat op basis van het ontwerp voor de binnendijkse maatregel wordt verwacht dat de waterbassins en kassencomplexen net wel of net niet worden geraakt door de binnenwaartse maatregelen bij deze twee dijkvakken (dijkvak 2 en 3). Seasun ontleent nu deels en in de toekomst haar bestaansrecht aan het volledig duurzaam telen van tomaten en paprika's. Op het gebied van watergift aan de planten houdt dit in dat de kassencomplexen van Seasun volledig zelfvoorzienend dienen te zijn. Daarbij is het belangrijk te onderkennen dat de grootte van de diepte-investeringen van de kassencomplexen van Seasun het niet toelaat om halverwege het seizoen in de zomer zonder gietwater te zitten. Indiener hoopt dat er niet gekozen wordt voor een ontwerp waarbij er bij een kassencomplex waterbassinopslagcapaciteit opgeofferd wordt die impact heeft op het voortbestaan van het bedrijf. Maar mocht dit toch zover komen is het voor de bedrijfsvoering absoluut noodzakelijk om voor de aanvang van de verwijderingswerkzaamheden van de waterbassins nieuwe waterbassins operationeel te hebben in de nabijheid van betreffend kassencomplex.	Het waterschap is zich bewust van het belang van de waterbassins van Seasun. Deze vormen een belangrijke factor in de afweging van het VKA in vak 2. Als onverhoopt het bassin geraakt zou worden, dan treft het waterschap in afstemming met de indiener in de planuitwerkingsfase (2027-2028) de benodigde ontwerpmaatregelen om tijdens de uitvoering (2030 - 2033) de bedrijfsvoering van Seasun ten aanzien van de waterbassins niet te raken.
20.3	Indiener merkt op dat Seasun in bijlage B Rapportage kansrijke oplossingsrichtingen in paragraaf 4.4 dijkvak 2 wordt behandeld en dat in de effectbeoordeling (paragraaf 4.4.2) en in Bijlage C uiteindelijk de meest kansrijke oplossingsrichtingen worden weergegeven. Ten aanzien de verlaging van biodiversiteit als gevolg van verwijderen beplantingsstrook Seasun geeft indiener aan voorkeur te hebben voor de buitenwaartse oplossingsrichting. Wat volgens de indiener in de binnenwaartse oplossingsrichting van effectbeoordeling niet is meegewogen is dat een groot gedeelte van de aangelegde beplantingsstrook verwijderd wordt. In betreffende beplantingsstrook is afgelopen jaren een rijk flora- en faunaleven ontstaan hetgeen de biodiversiteit binnen het glastuinbouwgebied heeft vergroot. De score op biodiversiteit is onder andere een criterium waarop Seasun wordt beoordeeld door haar klanten en is ook voor Seasun noodzakelijk in het kader van Europese wetgeving voortkomend uit de Europese Green Deal. Denkt u hierbij bijvoorbeeld aan de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). Indien gekozen wordt voor de binnenwaartse variant dient betreffende beplantingsstrook en de daarbij behorende biodiversiteit terug te worden gebracht.	Deze zienswijze loopt alvast vooruit op de uitkomsten van het MER. De effecten van het verwijderen van een beplantingsstrook in één van de alternatieven worden in het MER inzichtelijk gemaakt en meegenomen in de afweging.

20.4	Indiener geeft aan dat waterbassins onmisbare duurzaamheidsspeilers van kassencomplex zijn. Indien onverhoopt wordt gekozen voor de binnenwaartse oplossingsrichting wil de indiener hierbij met klem benadrukken dat (gedeeltelijke) verwijdering van de waterbassins bij een kassencomplex grote impact heeft op de bedrijfsvoering van. Ook constateert indiener dat er onder Afweging/Risico's en aandachtspunten beschreven staat dat indien gekozen wordt voor de binnenwaartse variant getracht wordt het ontwerp dusdanig aan te passen dat de waterbassins in stand kunnen blijven. Indiener legt hierbij het verzoek neer om in dit ontwerpproces zo gedetailleerd mogelijk betrokken te blijven.	Indiener behoort, gezien de mogelijke interactie van de nieuwe dijk met het bedrijf, tot een groep stakeholders waar het waterschap sinds 2023 mee in gesprek is. Indiener blijft tot en met de realisatiefase actief betrokken bij het ontwerp en participatieproces.
20.4	Indiener merkt op dat in bijlage B Rapportage kansrijke oplossingsrichtingen in paragraaf 4.5 dijkvak 3 Willem Annapolder windpark wordt behandeld. Ten aanzien van meest ingrijpende oplossingsrichting heeft de indiener de volgende opmerkingen: -In het ontwerp is niet duidelijk meegenomen dat de bermsloot ook direct een primaire watergang is. Voor een primaire watergang geldt dat er een schouwstrook van 7 meter in stand gehouden dient te worden. Dat houdt in dat het profiel 7 meter verbreed dient te worden en daarmee nog verder plaatselijk de kasgevel in komt. -In het ontwerp en de bijbehorende effectbeoordeling is niet meegenomen dat er zich op de locatie (zie tekening 2) een oude vuilstort bevindt. Er is in het kader van de Wet bodembescherming bij de provincie Zeeland melding gemaakt van deze vuilstort. Er kan hier niet zonder strikte voorwaarden gegraven worden. Mogelijk zal er in het ontwerp ook vervuild kwelwater gaan afstromen naar het oppervlaktewater.	De binnenwaartse grondoplossing voor dijkvak 3 is nu als één profiel ingetekend over de lengte van vak 3. Locaties waar de binnenwaartse grondoplossing de kassen van Seasun raakt ziet het waterschap als maatwerkoplossing (situaties over een lengte van <50 à 100 m). Als gekozen wordt voor een binnenwaartse grondoplossing, dan zal het waterschap in de nadere uitwerking van het VKA en in de Planuitwerkingsfase deze maatwerklocaties verder uitwerken, zodanig dat de kassen van Seasun niet geraakt zullen worden. Tevens laat het waterschap momenteel, aan de hand van nieuw grondonderzoek, extra analyses uitvoeren voor piping. Deze lijken tot een kleiner ruimtebeslag van een binnenwaartse grondoplossing te gaan leiden. Ten aanzien van de aanwezigheid van de oude vuilstort: deze zal bij het onderdeel bodem worden beschreven, hierbij worden ook de (on)mogelijkheden ter plaatse van de oude vuilstort beschreven.
21	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	

21.1	Indiener stelt dat wisselpolders een plausibel alternatief vormen voor eindeloze dijkverzwaring en dat deze nu tegen overzichtelijke meerkosten kunnen worden uitgetoetst.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.
------	---	---

21.2	Indiener stelt dat het concept van wisselpolders op termijn kan worden geëvalueerd op basis van opgedane ervaring, zodat toekomstige besluiten beter onderbouwd kunnen worden.	Het waterschap staat achter deze kennisontwikkeling. Binnen de kaders het dijversterkingsproject Zak van Zuid-Beveland is het realiseren van een wisselpolder ingewikkeld, qua omgeving, kosten en doorlooptijd (het waterschap moet in 2050 de waterveiligheid in Zeeland aan de wettelijke norm laten voldoen). Een andere locatie (zoals de Boonepolder) kan wel op korte termijn, tegen veel lagere kosten, ingezet worden voor deze kennisontwikkeling.
21.3	Indiener stelt dat veiligheid van het achterliggende gebied bij de realisatie van de wisselpolder niet in het geding is en dat investeren in innovatieve alternatieven gerechtvaardigd is.	Zie reactie zienswijze 21.1
21.4	Indiener stelt dat wisselpolders niet moeten afvallen als optie en dat deze als volwaardige oplossing moeten worden meegenomen in de verdere verkenning, bijvoorbeeld als pilot in een deelgebied zoals Hoedekenskerke.	Zie reactie zienswijze 21.1
22	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	
22.1	Identiek aan zienswijze 17	Zie reactie op zienswijze 17
23	<i>Indiener: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat</i>	
23.1	Indiener stelt dat een opslibpolder naast waterveiligheid ook voordelen biedt voor de ecologische waterkwaliteit door de ontwikkeling van estuariene natuur. Op termijn kan zo'n gebied mogelijk functioneren als wisselpolder, wat kansen biedt voor klimaatbestendige landbouw. Omdat opslibbing het meest effectief is bij een beperkte zeespiegelstijging, is het belangrijk om nu ervaring op te doen met deze aanpak. De voordelen van opslibpolders sluiten aan bij urgente opgaven zoals zeespiegelstijging, ruimtegebruik, natuurherstel en zoetwaterbeschikbaarheid. De Westerschelde scoort momenteel onvoldoende op ecologische waterkwaliteit. Volgens de systeemanalyse van het Langetermijnperspectief Natuur is er meer laagdynamische natuur nodig. Opslibpolders kunnen hierin voorzien. De NRD heeft deze bredere langetermijnvoordelen van opslibpolders onvoldoende meegewogen. De oproep is om deze variant gelijkwaardig te behandelen in de afweging en daarbij ook de levenscycluskosten tot 2100 of verder mee te nemen.	Het waterschap kan deze variant niet als gelijkwaardig behandelen aangezien het een innovatie betreft waarvan de effectiviteit nog onvoldoende is aangetoond en waarvan de planningsconsequenties niet te overzien zijn. Gezien de onzekerheden en het effect op de planning en de relatie tot onze versterkingsopgave wordt om die reden door het waterschap geen invulling gegeven aan uw oproep.

23.2	Indiener stelt dat keuzes over inrichting van de oeverzone van de Westerschelde pas genomen moeten worden bij volwaardig inzicht in de haalbaarheid van oplossingen voor veiligheid én kwaliteit. Dit sluit aan bij de motie van de Tweede Kamer (begin 2024) om kansen van nature-based solutions in waterprojecten maximaal te benutten.	
23.3	Vanuit de ministeries van IenW en LNVN gaat indiener graag in gesprek over de mogelijkheden om gezamenlijk de waarde en haalbaarheid van een opslibpolder nader uit te werken, als alternatief naast de voorgestelde variant in de NRD. Daarbij is het is helder dat de totale waterveiligheidsopgave vanuit het HWBP een grote inspanning vraagt, zeker ook in dit gebied. Ook de bekostiging van de realisatie van een opslibpolder vraagt vanzelfsprekend om aandacht. Indiener denkt graag mee over een aanpak die zowel past bij de doelen van het HWBP als de bredere context die hierboven is geschetst. Indiener kijkt uit naar een gelegenheid om hier nader over van gedachten te wisselen.	Het waterschap gaat samen met de provincie in gesprek met het Rijk (ministerie van IenW en LNVN) over de geldende wettelijke kaders en bredere context. Dit i.r.t. de komende opgave.
24	<i>Indiener: Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur</i>	
24.1	Identiek aan zienswijze 23	zie reactie op zienswijze 23
25	<i>Indiener: Geanonimiseerd</i>	

25.1	De indiener stelt dat de verkenning verbreed dient te worden naar een systeembenadering waarin waterveiligheid, ecologie, landschap, landbouw en klimaatadaptatie in samenhang worden meegenomen. Het huidige afwegingskader van de NRD richt zich te eenzijdig op het strikt realiseren van waterveiligheid volgens de normen van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Hoewel dit wettelijk begrijpelijk is, schiet deze benadering tekort voor een toekomstgerichte aanpak. De Westerschelde is een dynamisch estuarium met natuurlijke processen die nauw samenhangen met ecologie, cultuurhistorie en waterbeheer. Door verharding en verstarring van het systeem nemen negatieve trends toe, zoals bodemdaling, verzilting en verlies van biodiversiteit. Dijken stoppen natuurlijke sedimentatie, terwijl bodemdaling doorgaat en de zeespiegelstijging versnelt (5 à 6 mm/jaar), wat leidt tot een steeds kwetsbaarder en duurder systeem dat afhankelijk is van technische oplossingen. Vroeger bood het landschap zelf bescherming, nu is het systeem technisch gefixeerd en energieafhankelijk, met weinig tolerantie voor onverwachte situaties. Dit heeft ook gevolgen voor zoetwaterbeschikbaarheid en voedselproductie. Herstel van natuurlijke opslibbing kan bijdragen aan bodemhoogte en zoetwateropslag, wat belangrijk is voor toekomstbestendige landbouw. Er is behoefte aan een integrale systeembenadering waarin binnen- en buitendijks leven, natuur, landbouw en waterveiligheid samen worden bekeken. Natuur moet niet als bijzaak, maar als fundament van een gezonde delta worden gezien.	De integrale systeembenadering past niet binnen de opdracht van het HWBP, om in 2050 te voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Een nieuwe inrichting van de Westerschelde zou door de rijksoverheid moeten worden uitgevoerd, waarbij het waterschap in overleg met de rijksoverheid de norm voor de nieuwe waterkeringen bepaalt. Als het waterschap dit zou uitvoeren moet dat zijn in opdracht van, en volledig gefinancierd door de rijksoverheid.
------	---	---

25.2	De indiener stelt dat de doelen van de Ontwikkelingsschets 2010 en de Langetermijnvisie 2030 expliciet betrokken moeten worden, met specifieke aandacht voor het polyhaliene deel van de Westerschelde als kansrijk gebied voor ecologisch herstel binnen een integrale benadering. In de Ontwikkelingsschets 2010 (OS2010) en de Langetermijnvisie 2030 (LTV2030) hebben Nederland en Vlaanderen afgesproken om in het Nederlandse deel van het Schelde-estuarium 3.500 tot 3.800 hectare natuur te herstellen, waarvan 30–50% estuarien in het polyhaliene gebied tussen Vlissingen en Hansweert. Tot nu toe is slechts circa 600 hectare gerealiseerd, vooral buiten dit kerngebied. Juist dit polyhaliene gebied is ecologisch kansrijk, met veel potentie voor natuurherstel via bijvoorbeeld ontpoldering of wisselpolders. Zowel de herijking van LTV2030 als het rijksprogramma PAGW onderstrepen het belang van herstel van schorren en slikken in deze zone. De geplande dijkversterking in de Zak van Zuid-Beveland (samen met die bij Hansweert) beslaat circa 70% van de noordelijke dijkzone. Zonder ruimte te reserveren voor natuurontwikkeling dreigt het gebied voor decennia op slot te raken. Dit risico wordt versterkt door het dijktraject Ritthem/Vlissingen-Oost. Later alsnog natuurherstel realiseren zou leiden tot kapitaalvernietiging en verlies van maatschappelijk draagvlak. Indiener pleit om nu strategisch ruimte in te bouwen voor natuurherstel, zodat internationale verplichtingen en langetermijndoelen voor ecologische kwaliteit haalbaar blijven.	Dank voor de aanvullende beleidsstukken. In het MER zal een uitgebreider overzicht van relevant beleid worden opgenomen en zal worden onderzocht welke randvoorwaarden hieruit volgen en op welke wijze een bijdrage aan externe doelen kan worden geleverd.
------	---	---

25.3	De indiener stel dat in de verkenningsfase opnieuw gekeken moet worden naar de mogelijkheden voor wisselpolders als robuuste en adaptieve oplossingsrichtingen in de polder bij Hoedekenskerke. Overweeg om dit deelgebied uit het voorliggende HWBP-project te halen zodat er voldoende ruimte en tijd is voor een zorgvuldige verkenning. Wisselpolders (of opslibpolders) bieden een unieke kans om meerdere maatschappelijke opgaven te combineren: waterveiligheid, natuurherstel, klimaatadaptatie en zoetwaterbuffering. Door gecontroleerde overstroming met sedimentrijk water ontstaat natuurlijke opslibbing, wat leidt tot maaiveldverhoging en de ontwikkeling van estuariene natuur. Zodra het gebied voldoende is opgehoogd, kan het worden ingezet voor landbouw of wateropslag. Deze aanpak sluit goed aan bij beleidskaders zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), het Deltaprogramma Zoetwater, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Europese biodiversiteitsdoelen. Toch is deze oplossingsrichting in de huidige NRD te vroeg en onvoldoende onderbouwd afgefallen, waarbij vooral naar korte-termijnnutvoerbaarheid is gekeken. Wisselpolders kunnen op termijn juist kosten besparen bij toekomstige dijkversterkingen en leveren bredere ecosysteemdiensten zoals koolstofvastlegging, waterkwaliteitsverbetering en herstel van leefgebieden. Een life-cycle assessment (LCA) of maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) is nodig om deze waarde goed te beoordelen. De oproep is om wisselpolders alsnog serieus te verkennen als volwaardige oplossingsrichting, mede vanwege hun potentieel voor cofinanciering vanuit programma's zoals PAGW. Een transparant, gebiedsgericht proces ontbreekt, terwijl dat essentieel is voor draagvlak en duurzame keuzes. Wisselpolders bieden een unieke kans voor waterbouwkundige, ecologische en sociale innovatie in de geest van de deltawerken van de toekomst.	De omgevingswet schrijft voor dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen. Waterschap Scheldestromen heeft een forse versterkingsopgave (totaal 114 kilometer). Gezien deze opgave kan het waterschap zich op dit moment geen pilots, zoals wisselpolders of dergelijken, veroorloven in lopende projecten. Aanvullende argumenten om geen nader onderzoek te doen naar de wisselpolder in de Hoedekenskerkepolder zijn o.a.: - de beheerinspanning neemt toe door de extra lengte van de dijk; - de directe investeringskosten van een wisselpolder zijn aanzienlijk hoger gezien maatregelen die getroffen moeten worden omdat de infrastructuur volledig omgelegd moet worden. Denk aan het verleggen van kabels en leidingen, wegen, watergangen (gehele infrastructuur); - de impact op de omgeving is groot door de volledige omlegging van de infrastructuur en het ruimtegebruik wat een tweede dijk vraagt; - de PFAS-problematiek in de Westerschelde; - huidige natuurwaarden die verloren gaan in het en dan elders weer gecompenseerd moet worden. Het waterschap gaat door met de voorbereiding van het project conform de oplossingen zoals in de NRD gepresenteerd. De NRD blijft daarmee ongewijzigd. Het waterschap en de provincie willen werk maken van innovaties rond waterveiligheid in Zeeland. Dit wordt noodzakelijk geacht om ook op lange termijn Zeeland veilig en leefbaar te houden. Building with Nature vormt daarbij één van de strategieën die nader verkend zal gaan worden. Dit moet leiden tot een kaart met innovatieve projecten als input voor de strategische Agenda (Zeeland na 2050) en het Deltaprogramma.
26	Indiener: Geanonimiseerd	

26.1	Komt overeen met zienswijze 3,5 en 16	Zie beantwoording zienswijze 3, 5 en 16
------	---------------------------------------	---

Lijst met inbrengers zienswijzen

Nr.	Indiener van zienswijze
1	DOW Benelux, EP NL ZBL en tankopslag, PijpleidingenNet
2	Natuurmonumenten
3	Geanonimiseerd
4	Geanonimiseerd
5	Geanonimiseerd
6	Geanonimiseerd
7	Van Zaeck & Co, namens GSV Baarland B.V.
8	Het Zeeuwse Landschap
9	Zeeuwse Milieufederatie (ZMF), mede namens Vogelbescherming Nederland
10	Geanonimiseerd
11	Geanonimiseerd
12	Geanonimiseerd
13	Geanonimiseerd
14	Geanonimiseerd
15	Geanonimiseerd
16	Geanonimiseerd
17	Geanonimiseerd
18	Windpark Willem-Annapolder II B.V.
19	Gemeente Kapelle
20	Gebr. Gresnigt Holding b.v.
21	Geanonimiseerd
22	Geanonimiseerd
23	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
24	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
25	Geanonimiseerd
26	Stichting Gezondheid op 1

**Deel 3 Commissie MER: Advies ten aanzien van NRD (incl. ingebrachte
zienswijzen)**

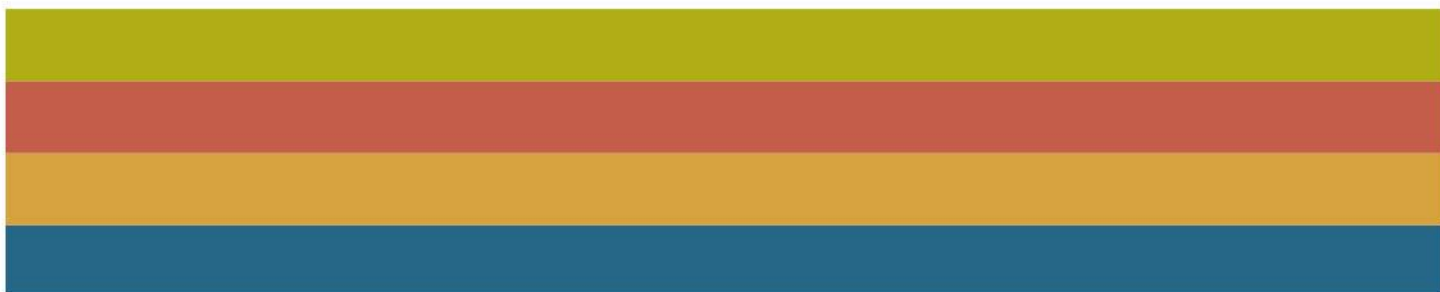
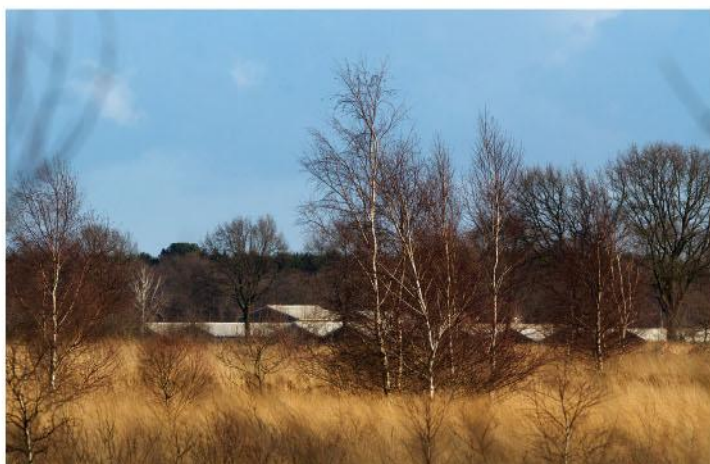

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Dijkversterking Zak van Zuid-Beveland

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

2 oktober 2025 / projectnummer: 3947

1 Advies voor de inhoud van het MER

Waterschap Scheldestromen wil delen van het dijktraject Zak van Zuid-Beveland (zie figuur 1) versterken om in 2050 te voldoen aan de wettelijke waterveiligheidsnormen. De dijk beschermt de polders van de Zak van Zuid-Beveland tegen hoogwater vanuit de Westerschelde. Voor het (project)besluit hierover wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Het projectbesluit wordt opgesteld door het Waterschap en moet worden goedgekeurd door de Provincie Zeeland.

Voorafgaand aan het milieueffectrapport (MER) is een Notitie Reikwijdte en Detailniveau¹ (hierna: NRD) opgesteld voor de voorgenomen ontwikkeling. Gedeputeerde Staten van Zeeland heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna: de Commissie) gevraagd te adviseren over de inhoud van het op te stellen MER.

Essentiële informatie voor het MER

De Commissie constateert dat de NRD al ingaat op een groot deel van de onderwerpen die in het MER fase 1 en 2 moeten worden opgenomen. Wel ligt de focus vooral op technische aspecten (met detailuitwerkingen), waardoor er minder aandacht is voor belangrijke milieuthema's zoals natuur en landschap. Voor het mee kunnen wegen van het milieubelang in het besluit over dijkversterking Zak van Zuid-Beveland, moet het MER in ieder geval onderstaande informatie bevatten:

- **Toelichting op doelstellingen:** beschrijf de doelstellingen (ook met oog op klimaatverandering in relatie tot het UNESCO Geopark Schelde Delta en ontwikkeling van een duurzame delta²). Onderbouw daarbij het hoofddoel en nevendoelen.
- **Opgaven:** geef in het MER een publieksvriendelijke duiding van de veiligheidsopgave en de faalmechanismen per deeltraject. Betrek hierbij de uitgevoerde veiligheidsanalyses. Ga ook in op de opgaven voor de ruimtelijke kwaliteit. Het ruimtelijk kwaliteitskader is van belang om de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de alternatieven te bepalen.
- **Ambities en meekoppelkansen:** Onderzoek in het MER of er opgaven en ambities van andere partijen relevant (kunnen) zijn voor het voornemen en welke meekoppelkansen er zijn om daaraan bij te dragen.
- **Alternatieven:** Geef een overzicht van de eerder overwogen alternatieven, die zijn afgefallen. Motiveer waarom deze zijn afgefallen, met speciale aandacht voor eventuele milieuaspecten die daarbij een rol hebben gespeeld. Werk naast de in de NRD beschreven alternatieven ook een alternatief uit met maximalisering van natuurlijke processen en daaraan gekoppelde natuurontwikkeling. Betrek hierbij een variant dat zich richt op aanslibbing in de vorm van een wisselpolder³.
- **Beoordelingskader en milieueffecten:** geef inzicht in de positieve en negatieve effecten van de alternatieven en varianten op natuur, landschap, archeologie en circulariteit.

¹ Sweco en Waterschap Scheldestromen. 23 mei 2025. *Notitie reikwijdte en detailniveau Dijkversterking Zak van Zuid-Beveland*.

² Duurzame delta" verwijst naar een inspanning om het water- en energiesysteem van de Rijn-Maas-Scheldemonding duurzaam en klimaatbestendig te maken tegen 2050, zie ook de informatie op de [website van zwdelta](#).

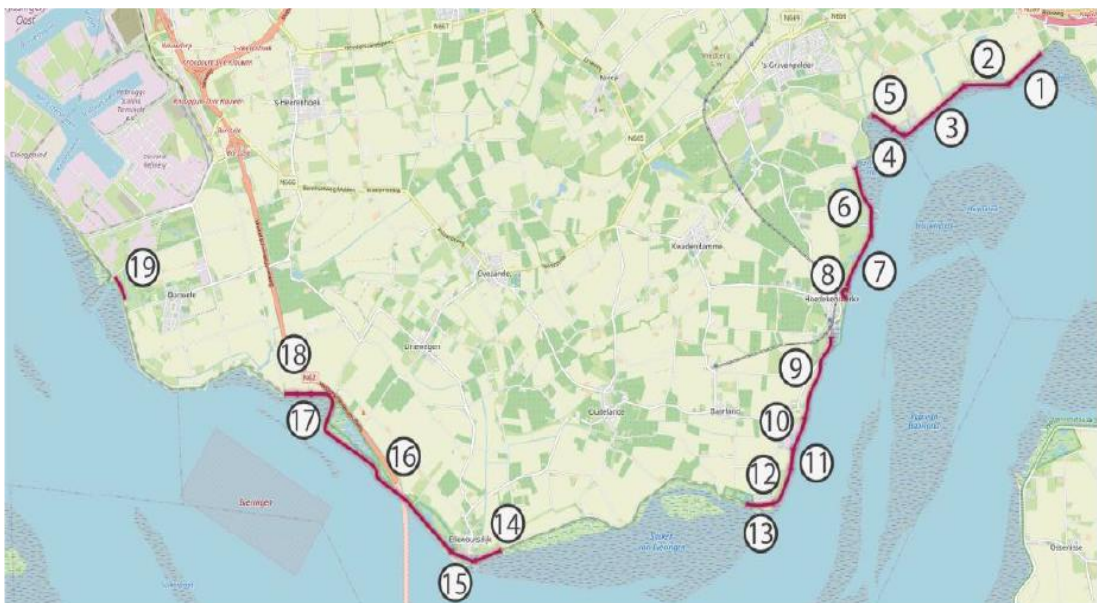
³ Een wisselpolder, ook wel een opslibpolder genoemd, is een polder die ontstaat door natuurlijke processen, met name door het toevoegen van sediment uit waterwegen, om laaggelegen gebieden veiliger en hogers te maken, vooral in gebieden die te maken hebben met verzilting.

Breng in ieder geval de maximale gevolgen voor het milieu in beeld en ga daarbij in op het doelbereik (de mate waarin de gestelde doelen worden bereikt).

- **Totstandkoming voorkeursalternatief (VKA):** beschrijf de wijze waarop de milieueffecten van invloed zijn geweest voor het bepalen van het VKA.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. Ze bouwt in haar advies voort op de NRD. Ze herhaalt slechts punten die ook in de NRD aan de orde komen als dat voor een goed begrip van het advies nodig is of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

Figuur 1: Dijkvakken waarvoor een versterkingsopgave geldt (bron: NRD).

Aanleiding MER

Het dijktraject Zak van Zuid-Beveland voldoet op verschillende deeltrajecten niet aan de normen voor waterveiligheid⁴. Voor de besluitvorming over de dijkversterking wordt het MIRT-spelregelkader⁵ gevolgd, waarbij de verkenningsfase en de planuitwerkingsfase relevant zijn. De verkenningsfase wordt afgesloten met de keuze van een voorkeursalternatief. De aanleg, wijziging of uitbreiding van werken ter beperking van overstromingen is mer-beoordelingsplichtig (categorie K4 van Bijlage V bij het Omgevingsbesluit). Mede omdat het gebied direct naast Natura 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe ligt, besloten Provincie en Waterschap gezamenlijk om de beoordelingsfase over te slaan en direct een project-MER op te stellen.

Het MER bestaat uit twee fases, waarbij in fase 1 de keuze van het voorkeursalternatief centraal staat (verkenningsfase). Het voorkeursalternatief wordt in fase 2 (de planuitwerkingsfase) uitgewerkt in een

⁴ De normen voor de belangrijkste dijken – de zogeheten primaire waterkeringen – zijn vastgelegd in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) van de Omgevingswet.

⁵ MIRT staat voor 'Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport'. De MIRT-spelregels gaan uit van vier fasen: voorbereidingsfase, verkenningsfase, planuitwerkingsfase en aanlegfase. Voor de mer-procedure zijn alleen de verkenningsfase en planuitwerkingsfase relevant.

door het Waterschap te nemen projectbesluit. Dit projectbesluit dient vervolgens door Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland te worden goedgekeurd middels een goedkeuringsbesluit.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten en neemt geen besluiten, dat doet de initiatiefnemer. De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3947 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Doelen, opgaven, ambities en besluitvorming

2.1 Doelen

Logischerwijs vormt waterveiligheid de hoofddoelstelling, maar zijn er daarnaast diverse andere (neven)doelstellingen te benoemen zoals natuurontwikkeling. In het voortraject zijn bepaalde keuzes gemaakt en voor het MER is het van belang dat de gemaakte keuzes inzichtelijk zijn.

De Commissie wijst erop dat het plangebied van de dijkversterking is gelegen in het UNESCO Geopark de Schelde Delta⁶. De Schelde wordt hierin gezien als een zogeheten ‘living lab’ om te leren omgaan met klimaatverandering. Daarnaast is er vanuit het Geopark veel aandacht voor de kwaliteit van de delta en deltanatuur. In de zienswijzen wordt hier ook naar verwezen. De Commissie wijst erop dat het MER in deze context een belangrijke integrerende rol kan spelen voor het gebied. Dit kan door het in beeld brengen van de voor- en nadelen van een gebiedsgerichte aanpak en integrale gebiedsontwikkeling.

Dit houdt concreet in dat het MER:

- de institutionele omgeving van het project in kaart brengt voor het systeem van de Schelddelta;
- de doelen en problemen benoemt die spelen;
- de mogelijke meerwaarde aantoont van een integrale gebiedsontwikkeling, waarin zo aan veel mogelijke doelen recht wordt gedaan⁷.

Deze methode van werken kan een landelijk voorbeeld zijn voor de te volgen werkwijze bij andere dijkversterkingen. Ook de doelstellingen vanuit Programma Aanpak Grotere Wateren (PAGW), het ecologisch streefbeeld Rijn–Maas–Scheldemonding en Vogel- en Habitatrichtlijn zijn hierbij relevant.

Geef in het MER daarom een heldere omschrijving van de doelstellingen (hoofd- en neven doelstellingen) en onderzoek de meerwaarde van een integrale gebiedsontwikkeling. Bied inzicht in de eerder gemaakte keuzes en de rol die deze gespeeld hebben bij de totstandkoming van de huidige doelstellingen.

2.2 Opgaven

Duiding veiligheidsopgave en faalmechanismen

Het dijktraject is in 2020 getoetst aan de wettelijke normen voor waterveiligheid en in 2023 geactualiseerd op grond van het Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium. Figuur 3.1 in hoofdstuk 3 van de NRD met de veiligheidsopgave laat zien dat delen van het dijktraject een opgave hebben ter voorkoming van het optreden van diverse faalmechanismen⁸. In de NRD wordt geen aandacht gegeven aan de normering en is bijvoorbeeld het gehanteerde overslagcriterium (10 l/s/m⁻¹) niet goed vindbaar. Voor een goed begrip van de noodzaak en

⁶ Voor meer informatie, zie de [website van Geopark Schelde Delta](#).

⁷ In diverse zienswijzen is aangegeven dat “sober en doelmatig” niet hetzelfde is als “kostenminimaal”.

⁸ Het bezwijken van een dijk kan verschillende oorzaken hebben. Dit zijn de zogenaamde faalmechanismen.

omvang van de benodigde dijkversterking is inzicht in deze normering belangrijk. Breng in het MER de te hanteren normen en uitgangspunten op duidelijke wijze in beeld.

De Commissie constateert dat de voor de ontwikkeling van de alternatieven gehanteerde uitgangspunten conservatief zijn. Hierdoor zijn de afmetingen van bijvoorbeeld pipingbermen⁹ over het algemeen relatief fors. Geef in het MER meer duiding aan de veiligheidsopgaven en faalmechanismen per deeltraject. Doe dit op basis van de uitgevoerde onderzoeken en betrek hierbij de rol van de gehanteerde (conservatieve) uitgangspunten. Neem in het MER ook een nadere onderbouwing op van de uitgangspunten voor de alternatieven.

Invulling van de opgave voor ruimtelijke kwaliteit

De NRD beschrijft dat bijdragen aan duurzaamheid, het creëren van maatschappelijke meerwaarde en de landschappelijke inpassing onderdeel zijn van de projectdoelstellingen. Dit is een invulling van ruimtelijke kwaliteit, zoals voorzien in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)¹⁰. Niet duidelijk is hoe deze doelstellingen zijn geborgd in het project. In de NRD wordt verwezen naar het ruimtelijk kwaliteitskader (RKK), dat inzicht geeft in landschappelijke kenmerken en cultuurhistorische waarden van het gebied. Het RKK is echter geen bijlage van de NRD, waardoor het niet duidelijk is of de beschreven alternatieven tegemoet komen aan de gestelde ruimtelijke kwaliteitsopgave.

Het RKK wordt genoemd als belangrijk kader voor zowel het ontwerp als de beoordeling van de kansrijke oplossingsrichtingen. Het RKK biedt ook inzicht voor besluitvormers in de meerwaarde van het meekoppelen van belangen en doelen van andere partijen. De Commissie constateert dat het RKK een belangrijk onderdeel van het MER is om de uitvoerbaarheid van alternatieven te kunnen beoordelen. Voeg daarom het ruimtelijke kwaliteitskader toe aan het MER.

2.3 Ambities en meekoppelkansen

Het HWBP streeft ernaar om waterveiligheidsopgaven te verbinden met ruimtelijke opgaven en ambities, onder andere voor natuur, en ruimtelijke ontwikkelingen. De NRD vermeldt dat dit op twee verschillende manieren mogelijk is: inpassen of meekoppelen.

De Commissie adviseert en behoeve van uitwerking in het MER het volgende:

- Geef in het MER ook aan of er opgaven en ambities van andere partijen relevant (kunnen) zijn voor het voornemen en welke kansen er zijn om daaraan bij te dragen.
- Geef duidelijk aan of, en zo ja op grond van welke argumenten, bepaalde meekoppelkansen een rol spelen bij de totstandkoming van de alternatieven en het VKA.
- Beschrijf de milieueffecten van de meekoppelkansen, indien ze deel uitmaken van alternatieven of het VKA, op eenzelfde detailniveau als voor de dijkversterking.
- Ga vervolgens in op de mate waarin deze meekoppelkansen haalbaar zijn. Neem haalbare meekoppelkansen op in één of meerdere van de alternatieven.

⁹ Een pipingberm is een grondwerk, vaak van klei of een filter van grind/zand, dat wordt aangelegd aan de binnenzijde van een dijk om grondwaterstroming te concentreren.

¹⁰ Zie [Hoogwaterbeschermingsprogramma](#).

2.4 Beleidskader en besluitvorming

Geef in het MER aan welke wet- en regelgeving en welk beleid relevant zijn voor het voornemen en of het voornemen kan voldoen aan de randvoorwaarden die hieruit voortkomen. Ga daarbij in ieder geval in op:

- Europese regelgeving, waaronder de Vogel- en Habitatrichtlijn (het gebiedenspoor en het soortenspoor)), de Natuurherstelverordening¹¹ en de Kaderrichtlijn Water;
- nationaal beleid, zoals de Programmatische Aanpak Grote wateren (PAGW) met aandacht voor het ecologische streefbeeld Rijn-Maas- en Scheldemonding, het Nationaal waterprogramma, en het UNESCO Global Geopark¹²;
- water- en groenbeleid van de provincie Zeeland (omgevingsvisie, omgevingsverordening, regionaal waterprogramma) en het Waterschap Scheldestromen.

Geef in het MER aan hoe gezorgd wordt dat het milieubelang wordt meegewogen bij (de verschillende stappen van) de planuitwerking en het daaruit volgende projectbesluit. Daarnaast zullen andere besluiten genomen worden voor de realisatie van het voornemen. Geef aan welke besluiten dit zijn, wie daarvoor het bevoegde gezag is en wat globaal de tijdsplanning is.

2.5 Participatie en (internationale) samenwerking

Voor de keuze van het VKA bestaat formeel geen inspraakmoment. Wel wil Waterschap Scheldestromen de omgeving intensief betrekken bij dit besluit door bewoners en belanghebbenden te informeren en te consulteren. De Commissie onderschrijft het belang van het betrekken van de omgeving om relevante informatie te verzamelen en lokale belangen serieus te nemen. Vooral gezien de mogelijke ingrijpende gevolgen die het initiatief kan hebben voor omwonenden (verplaatsen en verlies van gronden).

De Commissie constateert dat, gezien de mogelijke impact van ontwikkelingen, participatie en samenwerking essentieel is. Beschrijf de wijze waarop lokale, maar ook regionale en internationale belanghebbenden, inclusief omwonenden, betrokken worden bij het project. Beschrijf ook wie in welke fase om advies worden gevraagd (bijvoorbeeld de Omgevingsdienst Zeeland, provincie Zeeland en de Commissie). Geef aan op welke wijze en wanneer dit is gedaan. Ga in op de manier waarop deze adviezen worden meegenomen in de voorbereiding op de besluitvorming, en de plan-, aanleg- en de gebruiksfase.

¹¹ De Natuurherstelverordening (NHV) richt zich op herstel van habitats en leefgebieden van soorten van de vogel- en habitatrichtlijn, waaronder kusthabitats (zie artikel 5, zevende lid NHV). Deze herstelopgaven kunnen mogelijk meegekoppeld worden met de te onderzoeken alternatieven. De NHV-opgaven komen ook terug in PAGW.

¹² Op 27 maart heeft UNESCO aan het in Nederland en België gelegen Schelde Deltagebied het 'UNESCO Global Geopark keurmerk' toegekend. UNESCO Geoparken zijn gebieden van internationale geologische waarde, waarin het beheer is gericht op bescherming, educatie, en duurzame ontwikkeling. Het landschap, het daarmee samenhangende cultureel erfgoed en de natuur zijn daarin cruciaal.

3 Referentie, voornemen en alternatieven

3.1 Referentiesituatie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd. Ga bij deze beschrijving uit van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van nieuwe activiteiten waarover reeds is besloten.

Voor zover toekomstige ontwikkelingen nog onzeker zijn kan in het MER gebruik worden gemaakt van een gevoeligheidsanalyse. Dit is alleen relevant voor zover deze ontwikkelingen van invloed kunnen zijn op het te nemen besluit of andersom.

3.2 Voornemen

Beschrijf de voorgenomen activiteiten zo uitgebreid als nodig is om een goede effectbeschrijving en vergelijking van alternatieven mogelijk te maken. Geef inzicht in de activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase (aanleg/inrichting) en de eindsituatie (beheer, onderhoud en gebruik). Besteed onder meer aandacht aan de fasering en doorlooptijd van de uitvoering.

Maak voor het in beeld brengen van de huidige situatie in het plangebied gebruik van duidelijk kaartmateriaal en lengte- en dwarsprofielen. Zoom specifiek in op locaties waar alternatieven en varianten zich van elkaar onderscheiden en waar zich lokaal knelpunten of kansen kunnen voordoen.

Breng in het MER niet alleen de 'worst case' situatie in beeld (bijvoorbeeld de maximale afmetingen van de dijk), maar ook een realistisch beeld van een verder geoptimaliseerd ontwerp. Het beschrijven van de 'worst case' situatie is nodig om ervoor te zorgen dat effecten niet worden onderschat. Het is ook nodig voor omwonenden en andere belanghebbenden om een realistisch beeld te krijgen van de te verwachten nieuwe situatie.

3.3 Alternatievenafweging en onderbouwing

De NRD beschrijft alternatieven die in het MER beoordeeld gaan worden. Deze alternatieven volgen uit het voorafgaande 'zeefproces'. Bij de zogeheten eerste 'zeving' (zeef 0) zijn mogelijke bouwstenen verzameld en gefilterd, waarbij diverse bouwstenen zijn afgevallen. De kansrijke bouwstenen zijn vervolgens gebruikt voor de samenstelling van mogelijke oplossingsrichtingen voor elk dijkvak.

Met zeef 1 zijn, voorafgaand aan het opstellen van de NRD, alle mogelijke alternatieven beoordeeld aan de hand van technische haalbaarheid, realiseerbaarheid en probleemoplossend vermogen. Deze beoordeling vond plaats op basis van 'expert

judgement' en heeft geleid tot de keuze tot een zestal kansrijke alternatieven voor de drie deelgebieden gezamenlijk. De NRD vormt de start van zeef 2, waarbij het VKA wordt geselecteerd. De Commissie mist in ieder geval één alternatief waarin een 'wisselpolder'¹³ betrokken is, waarbij de indruk is ontstaan dat deze in een vroeg stadium is afgefallen. In de zienswijzen is beschreven dat dit bijdraagt aan waterveiligheid in relatie tot de zeespiegelstijging, ecologische waterkwaliteit (KRW) en herstel van estuariene natuur.¹⁴

De dijk zal in een aantal trajecten binnendijs meer ruimte gaan innemen, waardoor functies voor landbouw en recreatie verplaatst gaan worden. Dit kan kansen opleveren om de landschappelijke kwaliteit te verbeteren. Het MER kan in enkele varianten laten zien wat een meer of minder vergaande betrokkenheid van het Waterschap daarin aan milieu- en landschapswinst kan opleveren. Daarnaast zijn er ook andere alternatieven denkbaar waarin uitgegaan wordt van maximalisering van natuurlijke processen en natuurontwikkeling.

De Commissie adviseert om in het MER de te onderzoeken alternatieven nader te onderbouwen. Geef ook een overzicht van de eerder overwogen alternatieven, die al zijn afgefallen. Maak het overzicht navolgbaar door per alternatief te motiveren waarom deze zijn afgefallen, met speciale aandacht voor eventuele milieuaspecten die daarbij een rol hebben gespeeld. Werk ook alternatieven uit die zich richten op maximalisering van natuurlijke processen en daaraan gekoppelde natuurontwikkeling, zoals een variant met aanslibbing (wisselpolder).

Voorkeursalternatief (VKA)

Presenteer in het MER het eindresultaat dat de voorkeur heeft, het voorkeursalternatief (hierna: VKA). Beschrijf de (milieu)afwegingen en de optimalisaties die daarbij zijn gemaakt. Vergelijk de milieueffecten met die van de onderzochte alternatieven/varianten én de referentiesituatie. Deze informatie is van belang voor het informeren van besluitvormers, belanghebbenden en omwonenden over de keuze van het VKA.

¹³ Een wisselpolder, ook wel obslipolder genoemd, is een polder die ontstaat door natuurlijke processen, met name door het toevoegen van sediment uit waterwegen, om laaggelegen gebieden veiliger en hogers te maken, vooral in gebieden die te maken hebben met verzilting.

¹⁴ Zie de zienswijzen van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), de Zeeuwse Milieufederatie, Natuurmonumenten en het Zeeuws landschap.

4 Beoordelingskader en milieueffecten

4.1 Algemeen

Onderzoek de alternatieven in het MER vooral op de aspecten die voor de keuze tussen de alternatieven onderscheidend zijn. Dat betekent dat verschillen tussen alternatieven en varianten duidelijk zichtbaar worden en dat toetsing aan wettelijke normen, projectdoelen en randvoorwaarden mogelijk is. Het detailniveau moet zodanig zijn, dat een goed onderbouwde keuze voor het VKA kan worden gemaakt, waarbij het milieubelang volwaardig kan worden meegewogen. Geef aan hoe in de planuitwerkingsfase wordt omgegaan met aspecten die in de verkenningsfase nog niet (in detail) worden onderzocht. Denk daarbij bijvoorbeeld aan nadere detaillering van het ontwerp, maatwerkoplossingen, uitwerking van ruimtelijke kwaliteitsmaatregelen en meekoppelkansen.

4.2 Beoordelingskader

In paragraaf 5.1 van de NRD is een tabel opgenomen over het te hanteren beoordelingskader. Houd voor het MER in algemene zin rekening met de volgende aandachtspunten:

- Maak onderscheid tussen beoordelingscriteria die inzicht geven in de mate waarin de projectdoelstellingen worden gerealiseerd (doelbereik) en criteria waarmee andere effecten worden beoordeeld.
- Zorg dat de effectbeoordeling navolgbaar en consistent is en waar nodig gekwantificeerd.
- Maak een onderscheid tussen de effecten in de realisatiefase (aanleg/inrichting) en de eindsituatie (beheer, onderhoud en gebruik).
- Motiveer voor de verschillende thema's de omvang van het gehanteerde studiegebied.
- Besteed aandacht aan cumulatie van effecten.
- Onderbouw, indien aan de orde, de keuze van rekenregels/-modellen en van de gegevens waarmee de effecten van het voornemen worden bepaald. Ga ook in op de onzekerheden in deze bepaling.
- Geef aan of en welke mitigerende maatregelen mogelijk zijn en in welke mate hierbij de effecten verminderd worden.

4.3 Natuur

Algemeen

De NRD beschrijft op de pagina's 30–33 dat in het MER wordt ingegaan op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden, beschermde soorten, Natuurwerk Zeeland (NNZ), 'overige beschermde gebieden' (inclusief KRW), overige beschermde flora en fauna en biodiversiteit. Hieruit kan worden afgeleid dat het voornemen is om gevolgen voor habitattypen *kwantitatief* en gevolgen voor soorten met instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe *kwantitatief* te onderzoeken.

De Commissie adviseert om de gevolgen voor zowel habitattypen als soorten die deel uitmaken van de instandhoudingsdoelstellingen *kwantitatief* te onderzoeken. Reden hiervoor

is dat het beschermingsregime gelijk is en mogelijk juist gevolgen voor (leefgebieden van) soorten onderscheidend zijn bij de alternatievenbeoordeling. Ook adviseert de Commissie om in het MER te verduidelijken wat bedoeld wordt met 'overige beschermde gebieden (inclusief) KRW'.

Schets de relevante ingreep-effectrelaties in de aanleg- en gebruiksfase waaronder (tijdelijk en/of permanent) oppervlakteverlies, geluidsverstoring boven en onder water, visuele verstoring, gevolgen voor de waterkwaliteit (zoals vertroebeling) en eventuele binnendijkse (al dan niet tijdelijke) veranderingen in het grondwaterpeil en stikstofdepositie. Ga ook in op maatregelen die juist kansen bieden om de instandhoudingsdoelstellingen beter binnen bereik te brengen of houden.¹⁵ In onderstaande paragrafen geeft de Commissie een aantal aandachtspunten voor het MER voor natuur.

Natura 2000-gebieden

Natuur boven water

Gelet op de doorlooptijd van de aanleg acht de Commissie het van belang om ook de gevolgen van de realisatiefase kwantitatief te beschrijven per type ingreep- en effectrelatie. Houd bij soorten ook rekening met de verschillende functies zoals in het [Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe](#) beschreven. Ga na of er activiteiten zijn die in samenhang met de dijkversterking tot een versterkt negatief (of positief) effect kunnen leiden. Als betoogd wordt dat vogels die gebruik maken van hoogwatervluchtplaatsen kunnen uitwijken dan moet worden onderbouwd dat dit niet leidt tot energieverlies en daardoor een verhoogde sterfte.

Natuur onder water

Ga na wat de gevolgen zijn voor de natuur onder water, waaronder (trek)vissen en zeezoogdieren, door onder andere vertroebeling¹⁶, onderwatergeluid en eventueel door veranderingen in de waterkwaliteit.

Stikstofdepositie

Het voornemen kan in de realisatiefase mogelijk een toename van stikstofdepositie op al (naderend) overbelaste Natura 2000-gebieden (en NNZ-gebieden) veroorzaken. In de NRD staat dat stikstofberekeningen worden uitgevoerd in MER fase 2 om gevolgen van de realisatiefase te bepalen. De Commissie wijst erop dat maatregelen om ongeoorloofde gevolgen voor Natura 2000-gebieden te voorkomen mogelijk relevant zijn bij het bepalen van het VKA. Ze adviseert om in MER fase 1 een verkennende AERIUS-berekening uit te voeren. Betrek bij de verkenning ook alle redelijkerwijs inzetbare brongerichte maatregelen (waaronder inzet elektrisch materieel).

Beoordeling van de gevolgen

Als op grond van objectieve gegevens niet kan worden uitgesloten dat het voornemen, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, significante gevolgen kan hebben voor Natura 2000-gebieden moet een Passende Beoordeling opgesteld worden. Houd er rekening mee dat (uiteindelijk) een Passende Beoordeling verplicht is als mitigerende maatregelen en/of interne of externe saldering bij de effectbeoordeling worden betrokken. In het MER kan, indien aan de orde, een doorkijk naar een ADC-toets worden opgenomen. Uit

¹⁵ Zie de zienswijzen van het ministerie van LNV, het ministerie van IenW, de Zeeuwse Milieufederatie, Natuurmonumenten en het Zeeuws landschap.

¹⁶ Ga ook na of eventuele vertroebeling van invloed kan zijn op visetende watervogels met instandhoudingsdoelstellingen.

de wetgeving volgt dat een project of plan alleen doorgang kan vinden als de zekerheid bestaat dat de natuurlijke kenmerken niet worden aangetast, of de ADC-toets¹⁷ met succes wordt doorlopen. Voor de verkenningsfase betekent dit dat de gevolgen voor Natura 2000-gebieden naast de veiligheidsopgave leidend kunnen zijn voor de totstandkoming van het VKA.

De Commissie adviseert om in de (eventueel benodigde) Passende Beoordeling in beeld te brengen of het zeker is dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aantast. In de Passende Beoordeling mogen mitigerende maatregelen worden meegenomen.

Natuurnetwerk Zeeland (NNZ)

Breng de NNZ-gebieden in beeld die door de dijkversterking beïnvloed kunnen worden. Ga in het MER in op de effecten op de ecologische kenmerken en waarden van het NNZ. Houd, wanneer aantasting van de ecologische kenmerken en waarden kan optreden, ook rekening met externe werking¹⁸. Geef dan een beschouwing van mogelijke mitigerende maatregelen waaronder aanleg in de ecologisch minst kwetsbare periode. Als na het doorlopen van een (in het MER te beschrijven) toets aan het 'nee tenzij'-principe (zie Omgevingsverordening Zeeland) blijkt dat compensatie nodig is, moet worden aangegeven hoe deze wordt vormgegeven om de ecologische samenhang van het NNZ te waarborgen. Neem indien aan de orde een (aanzet voor) een compensatieplan op in het MER om aannemelijk te maken dat de ecologische samenhang van het NNZ in stand blijft.

Beschermde soorten en biodiversiteit

Beschrijf de beschermde soorten en soorten van de rode lijst¹⁹ die in het studiegebied voor zover die door het voornemen beïnvloed kunnen worden. Doe dit voor zover relevant voor de aanleg- en eindfase afzonderlijk. Geef deze aan op kaart en geef aan of de beschikbare gegevens volledig zijn. Beschrijf per relevante soort in hoeverre verbodsbepalingen overtreden worden en wat de gevolgen kunnen zijn voor de te behouden of te bereiken gunstige staat van instandhouding.

Houd ten aanzien van natuur rekening met mitigerende en eventueel compenserende maatregelen. Motiveer, indien een vergunning voor flora- en fauna-activiteiten nodig is, op grond waarvan wordt verondersteld dat die kan worden verleend. Beschrijf wat in dit verband onder biodiversiteit wordt verstaan, wat de gevolgen van de dijkversterking zijn, rekening houdend met meekoppelkansen.²⁰

¹⁷ De ADC-toets bestaat op grond van artikel 10.24 lid 2 van de Omgevingswet uit de volgende vragen: A: is er een alternatieve oplossing voorhanden? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot algemeen belang? C: zijn compenserende maatregelen mogelijk om de gevolgen teniet te doen?

¹⁸ Het NNZ kent (beperkte) externe werking, zie Omgevingsverordening Zeeland.

¹⁹ Op de rode lijsten staan (ernstig) bedreigde, kwetsbare en gevoelige planten en dieren in Nederland, van belang bij beleid en natuurbeheer.

²⁰ Zie voor de 'biodiverse dijk' als meekoppelkans ook de aanbevelingen in de zienswijze van het Zeeuw Landschap. Verder kan ook gedacht worden aan creëren semi-open verbinding tussen de Zwaakse Weel en de Schelde.

4.4 Landschap, cultureel erfgoed en archeologie

Landschap en cultureel erfgoed

Het landschap van de Zak van Zuid-Beveland wordt gekenmerkt door een bewogen geschiedenis van oorlogen, landverliezen en landaanwinningen. Een belangrijk element daarvan is de aanwezigheid van oude dijken, die als gevolg van landaanwinning binnendijs zijn komen te liggen. Dit vraagt om speciale aandacht in het MER voor de vormgeving en inrichting van de plekken waar de historische dijken uitkomen op de versterkte zeedijk. Een vergelijkbare situatie doet zich voor waar de versterkte dijk de historische uitmonding van de Zwaakse Weel kruist. Onderzoek of dit een koppelkans is om het binnendijkse landschap te verbinden met het buitendijkse.

Een cultuurhistorische opgave en ook koppelkans betreft de vormgeving van de dijkversterking bij het Rijksmonument Fort Ellewoutsdijk. Het terugbrengen van de historische ligging in het water zou mogelijk hersteld kunnen worden.

De NRD kiest er terecht voor om de mogelijkheden en effecten in beeld te brengen op het niveau van belevingswaarden, waarmee niet alleen tegemoet gekomen wordt aan de lokale gemeenschappen, maar ook aan die van de recreant. Geadviseerd wordt om de mogelijke landschappelijke meerwaarde of inpassing te verbeelden met visualisaties. Maak deze visualisaties vanaf ooghoogte, van dichtbij en van grotere afstand. Voeg er een beschrijving van het beeld aan toe en een kaart met de positie van de waarnemer. Kies standpunten waar de veranderingen goed te zien zijn, zoals veelgebruikte fiets- of wandelroutes, en plekken waar de meeste waarnemingen plaatsvinden

Archeologische waarden

De NRD besteedt terecht aandacht aan de archeologische (verwachting)waarden. Op plaatsen waar de archeologische verwachtingswaarden hoog zijn en bodemberoerende activiteiten voorzien, kan het verstandig zijn om als onderdeel van het MER de eerste stappen van de archeologische monumenten cyclus te doorlopen²¹. Daarmee kunnen risico's op toevallige aantastingen verkleind worden door er rekening mee te houden in het opstellen van alternatieven.

4.5 Circulariteit

De NRD geeft aan dat onderzocht zal worden of de dijkversterking kan bijdragen aan opgaven en ambities van het waterschap en andere partijen voor circulariteit. Hierbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan beperking van gebruik van primaire grondstoffen.

Ga in het MER ook in op de kansen die het project biedt om hieraan een bijdrage te leveren door het beperken van energiegebruik, gebruik van energiezuinig materieel en hergebruik van grondstoffen en materialen. Geef indicatief inzicht in de mogelijkheden om een volledig gesloten grondbalans te realiseren. Besteed hierbij aandacht aan de grondbalans, kwaliteit en energiegebruik. De circulaire peiler die eerder is opgesteld voor de dijkversterking bij Grebbedijk biedt mogelijk nuttige aanknopingspunten²².

²¹ <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/archeologische-monumentenzorg/cyclus-van-zeven-stappen>.

²² [Advies Commissie MER Circulaire Peiler Grebbedijk](#).

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dr. Roeland During

ir. Casper van der Giessen

drs. Olaf van Velthuisen (secretaris)

ing. Rob Vogel

ir. Harry Webers (voorzitter)

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Besluit over het voorkeursalternatief (VKA).

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit Bijlage V van het Omgevingsbesluit onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om een project in de categorie K4 van bijlage V van het Omgevingsbesluit (werken ter beperking van overstromingen).

Bevoegd gezag besluit

Dagelijks Bestuur Waterschap Scheldestromen.

Initiatiefnemer besluit

Dagelijks Bestuur Waterschap Scheldestromen.

Bevoegd gezag mer-procedure

Gedeputeerde Staten Provincie Zeeland.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 15 september 2025 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3947](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiener.nl
w commissiener.nl

Deel 4GS advies aan het waterschap Scheldestromen ten aanzien van NRD

Waterschap Scheldestromen
Postbus 1000
4330 ZW MIDDELBURG

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Advies betreffende NRD in MER procedure Dijkversterkingsproject Zak van Zuid-Beveland	772433		

Middelburg, 22 oktober 2025

Geacht bestuur,

In het kader van Dijkversterkingstraject Zak van Zuid-Beveland heeft u ons, conform het Omgevingsbesluit, verzocht advies te geven over de notitie Reikwijdte en Detailniveau (hierna NRD) inzake het op te stellen Milieueffectrapport (hierna MER).

Op de NRD zijn 26 zienswijzen ingediend. 14 daarvan hebben betrekking op het ontbreken van een alternatief als een opslibpolder (ofwel wisselpolder). Ons advies baseren wij op deze zienswijzen en adviezen die wij gevraagd hebben aan de wettelijke adviseurs, namelijk het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (hierna: IenW), het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (hierna: LNV) en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: OCW). Daarnaast hebben wij advies gevraagd aan de Commissie m.e.r. (hierna Commissie), die in haar advies ook ingaat op alle ingediende zienswijzen en uw Nota van Antwoord daarop.

Onderstaand formuleren wij ons advies ten aanzien van de NRD. Het advies ten aanzien van het meenemen van een alternatief opslibpolder wordt daarna apart toegelicht.

Advies GS NRD

- **Participatie:** Wij hechten waarde aan de manier waarop participatie plaatsvindt in de totstandkoming van het Voorkeursalternatief (hierna: VKA) en de verdere uitwerking daarvan. Hierbij is het van belang om belanghebbenden te betrekken in het vervolg van de procedure. Waarbij in het MER, waar de planuitwerking plaatsvindt, belanghebbenden mee moeten kunnen denken in de oplossingsrichtingen voor de inpassing die effect sorteert op hun eigendommen.
- **Cumulatie:** De cumulatie van effecten verdient aandacht in het MER. De samenloop van projecten die worden uitgewerkt onder de referentie situatie moet in beeld worden gebracht, zoals de 380 Kv verbinding maar ook de mogelijke komst van nieuwe kerncentrales. Daarnaast wordt aanbevolen om stil te staan bij, de voorzienbare ontwikkelingen in toekomstige plannen rondom natuurherstel, die gedurende de planuitwerkingsfase worden verwacht.
- **Onderbouwing:** Diverse zienswijzen zijn ingegaan op de beperkte argumentatie rondom afgevalen oplossingsrichtingen. Wij vinden het belangrijk dat er een navolgbare onderbouwing in het MER wordt opgenomen over te onderzoeken alternatieven in combinatie met de effectbeoordeling. Ook is het wenselijk om in het MER een nadere onderbouwing op te nemen over afgevalen varianten.

- Natuur: Er zijn diverse natuuraspecten die in het MER moeten worden uitgewerkt. De commissie heeft een uitgebreide uiteenzetting opgenomen in haar advies rondom deze aspecten. Zonder in herhaling te treden, onderschrijven wij deze aanbevelingen en raden aan deze aanbevelingen uit te werken in het MER.
- Advies van de commissie m.e.r.: Het advies van de commissie nemen wij vrijwel geheel over. Volledigheidshalve verwijzen wij naar het advies van de commissie m.e.r. d.d. 01-10-2025. Enkel voor wat betreft het uitwerken van een alternatief in het MER waarbij ruimte wordt gegeven aan de natuurlijke processen in de vorm van een opslibpolder adviseren we een ander proces. Dit lichten wij in het vervolg van deze brief toe. Samengevat gaat het advies van de commissie m.e.r. om het volgende:
 - Toelichting op doelstellingen: beschrijf de doelstellingen. Onderbouw daarbij het hoofddoel en nevendoelen.
 - Opgaven: geef in het MER een publieksvriendelijke duiding van de veiligheidsopgave en de faalmechanismen per deeltraject. Betrek hierbij de uitgevoerde veiligheidsanalyses. Ga ook in op de opgaven voor de ruimtelijke kwaliteit.
 - Ambities en (overige) meekoppelkansen: Onderzoek in het MER of er opgaven en ambities van andere partijen relevant (kunnen) zijn voor het voornemen.
 - Alternatieven: Geef een overzicht van de eerder overwogen alternatieven, die zijn afgefallen. Motiveer waarom deze zijn afgefallen, met speciale aandacht voor eventuele milieuaspecten die daarbij een rol hebben gespeeld.
 - Beoordelingskader en milieueffecten: geef inzicht in de positieve en negatieve effecten van de alternatieven en varianten op natuur, landschap, archeologie en circulariteit. Breng in ieder geval de maximale gevolgen voor het milieu in beeld en ga daarbij in op het doelbereik.
 - Totstandkoming VKA: beschrijf de wijze waarop de milieueffecten van invloed zijn geweest voor het bepalen van het VKA.

Afwegingen en advies inzake opnemen opslibpolder in NRD

De opgaven

Wij constateren dat diverse (wettelijke) opgaven samenkomen binnen de fysieke grenzen van het dijkversterkingstraject Zak van Zuid-Beveland. Dit doen wij op basis van de in de NRD beschreven en in kader van de m.e.r. procedure nader af te wegen alternatieven, de hierop ingebrachte zienswijzen en het advies van de Commissie. We benoemen hier enkel de opgaven die we voor de totstandkoming van dit advies het meest relevant achten:

- De waterveiligheidsopgave op grond van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) die ertoe dient te leiden dat in 2050 de dijken voldoen aan de wettelijk vastgestelde waterveiligheidsnormen. We constateren dat uitvoering van deze opgave een verantwoordelijkheid betreft voor uw waterschap.
- Een ecologische opgave op grond van Natura 2000 richtlijnen en de Europese Natuurherstelverordening die leiden tot een mogelijke verplichting tot uitbreiding van specifieke natuurwaarden in en grenzend aan de Westerschelde. Voor de Westerschelde gaat het daarbij om het natuurdoeltype estuaria. We constateren dat het ministerie van LNV momenteel werkt aan de concretisering van deze opgave wat op korte termijn dient te leiden tot een Natuurherstelplan en een juridische verankering in de Omgevingswet. Het streven vanuit het ministerie van LNV is daarbij om het natuurherstel zoveel mogelijk te verweven met doelrealisatie voor andere beleidsterreinen¹. We constateren verder dat voor de overheden die nu al op grond van de Omgevingswet een verantwoordelijkheid hebben voor het natuurbeheer eveneens een verplichting gaat gelden voor de uitvoering van de in het Natuurherstelplan te formuleren maatregelen. Daarmee wordt de uitvoering van deze opgave voor de Westerschelde een verantwoordelijkheid voor het ministerie van IenW en de provincie Zeeland.
- De waterveiligheidsopgave voor de lange termijn. Als gevolg van (versnelde) zeespiegelstijging wordt het noodzakelijk geacht om nu na te denken en te experimenteren met alternatieve vormen van kustverdediging. Dat speelt niet alleen voor de Westerschelde, maar voor heel Zeeland. We willen daarom werk maken van een veerkrachtige delta en samen met uw waterschap en overige partners toewerken naar een gereedschapskist met nieuwe

¹ Als provincie hebben wij eerder een zienswijze ingediend op dit proces, waarmee het ministerie van LNV de landelijke doelen voor Natura 2000 vernieuwt. Volledigheidshalve verwijzen wij naar deze zienswijze (zaaknummer 666701, dd 27 mei 2025).

integrale waterveiligheidsconcepten. Een strategie waarmee we Zeeland ook voor de lange termijn veilig houden. De in de ingebrachte zienswijzen en door de Commissie in haar advies benoemde opslibpolder vormt een voorbeeld van een innovatief concept dat mogelijk onderdeel kan zijn van een dergelijke strategie. We zien dan ook graag dat de mogelijke meerwaarde, de uitvoerbaarheid en het (regionale) draagvlak van dit concept op een concrete locatie nader wordt verkend. Wij zien hiervoor een rol weggelegd voor de Rijkspartijen.

In het verlengde van deze opgaven vraagt de Commissie in haar advies om - naast de in de NRD beschreven alternatieven - ook een alternatief uit te werken waarin wordt uitgegaan van een maximalisering van natuurwaarden (met een opslibpolder variant). Tegelijkertijd zijn wij van mening dat de Commissie daarmee onvoldoende aandacht heeft voor vragen als wie verantwoordelijk voor welke opgave draagt. Ook is niet duidelijk welke stappen gezet dienen te worden om van het concept opslibpolder een volwaardig in het kader van de m.e.r. procedure af te wegen alternatief te maken. Ditzelfde geldt voor hoe de uitvoering van deze stappen (en bijbehorende onderzoeken etc.) nog kan worden ingebed binnen de nu lopende procedure zonder dat dit leidt tot (ongewenste) vertraging.

Overwegingen

Ter toelichting op ons advies met betrekking tot het onderwerp opslibpolder kijken wij nu reeds vooruit naar onze rol later bij het vaststellen van het goedkeuringsbesluit. Wij constateren daarbij dat de taken en bevoegdheden van een waterschap functioneel begrensd zijn. Bij het nemen van een projectbesluit spelen echter ook andere belangen een rol dan alleen de waterveiligheid.

De focus van de beoordeling door ons ligt dan ook met name bij deze andere doelen en belangen. De goedkeuring door ons biedt daarmee een extra waarborg voor een samenhangende benadering van de aspecten van de fysieke leefomgeving door het waterschap. Wij kunnen de goedkeuring echter alleen onthouden wegens strijd met het recht. Daarnaast dienen wij te beoordelen of het waterschap heeft voldaan aan de wettelijke opdrachten die de Omgevingswet stelt over de zorg voor de fysieke leefomgeving. Dit betekent dat er in het projectbesluit de ruimtelijke en andere niet-waterbeheer gerelateerde belangen op de juiste wijze zijn betrokken en afgewogen en niet onevenredig worden geschaad. Er moet worden voldaan aan een evenwichtige toedeling van functies aan locaties.

Wanneer wij vanuit de hiervoor geformuleerde taken kijken naar de NRD, de hierop ingebrachte zienswijzen, uw reactie hierop én de eerder geschetste opgaven constateren wij dat u aangeeft dat de Omgevingswet voorschrijft dat alle waterkeringen uiterlijk in 2050 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen, het waterschap Scheldestromen een forse versterkingsopgave kent en u deze dient uit te voeren binnen de kaders van het HWBP. Daarmee geeft u naar onze mening op passende wijze invulling aan de uitwerking van de waterveiligheidsopgave op grond van het HWBP.

Wij constateren echter ook dat u slechts ten dele in gaat op de wettelijke kaders vanuit de natuur en dat met name de in 2024 vastgestelde Natuurherstelverordening in uw beantwoording van de ingebrachte zienswijzen ontbreekt. Daarmee gaat u naar onze mening voorbij aan de ecologische opgave die ook rondom dit dijkversterkingstraject speelt en dat daarmee geen invulling wordt gegeven aan het streven om natuurherstel zoveel mogelijk te verweven met doelrealisatie voor andere beleidsterreinen.

Advies GS ten aanzien van onderdeel opslibpolder

Wij constateren dat de Commissie en de Ministeries van IenW en LNV zich hebben uitgesproken voor een verkenning naar een opslibpolder. Het ontwikkelen van een opslibpolder als volwaardig af te wegen alternatief vergt een zorgvuldig ontwerpproces met de omgeving, waarbij er nog diverse onderzoeken dienen plaats te vinden die richting geven en/of kaders stellen aan dit proces.

Op basis van uw beantwoording van de ingebrachte zienswijzen constateren wij dat u binnen de gestelde kaders van het HWBP onvoldoende ruimte ervaart voor een dergelijke verkenning. Daarom vragen wij het Ministerie van IenW als systeemverantwoordelijke voor de waterveiligheid in Nederland/voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) of zij bereid zijn om voor de betreffende dijkvakken bij de Hoedekenskerkepolder een verkenning te starten zoals in het voorgaande omschreven.

Indien het Ministerie van IenW invulling geeft aan dit verzoek vragen wij het Ministerie van IenW tevens om binnen de alliantie van het HWBP flexibiliteit te zoeken in het proces voor dit HWBP-project, zodat de resultaten uit de verkenning hierin te zijner tijd kunnen worden afgewogen ten opzichte van de nu voorgestelde maatregelen voor deze dijkvakken. Voor de vaststelling van het voorkeursalternatief (VKA) medio 2026 informeren wij u over de uitkomsten hiervan.

Alles overziende komen wij tot de conclusie dat wij u nu niet kunnen vragen een opslibpolder als volwaardig af te wegen alternatief zelfstandig uit te werken. Wij adviseren u voor dit moment op grond van uw rol, taken en verantwoordelijkheden de m.e.r-procedure te vervolgen op grond van de door u geschetste kaders in de NRD. We constateren verder dat het voor de zuivere beoordeling van het projectbesluit te zijner tijd van belang is dat er een duidelijk navolgbare afweging van alle belangen heeft plaatsgevonden en u daarbij uitwerking heeft gegeven aan alle wettelijke opdrachten die de Omgevingswet stelt over de zorg voor de fysieke leefomgeving

Tot slot adviseren wij u om bij de verdere voorbereiding van uw overige HWBP-projecten al vanaf de start rekening te houden met de wettelijke verplichtingen die voortvloeien uit de Natuurherstel Verordening. Als overheden hebben we een gezamenlijke verantwoordelijkheid om te onderzoeken hoe we hier op een voor de regio passende wijze invulling en uitwerking aan kunnen geven. De in dit advies voorgestelde brede verkenning helpt daarbij.

Wij hopen u hiermee voldoende informatie gegeven te hebben om mee te nemen in de uitwerking van het MER. Wij zijn bereid het advies toe te lichten mocht hier behoefte aan zijn en wensen u veel succes met de uitwerking van het MER. Logischerwijs blijven wij graag betrokken in de totstandkoming van het MER.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten van Zeeland,

H.M. de Jonge
Voorzitter

drs. M.C.J. Franken
Secretaris-algemeen directeur

Bijlagen:

1. Advies commissie m.e.r. d.d. 01-10-2025

Noem in uw contact met ons steeds het zaaknummer. Dit staat bovenaan deze brief.